

Sveučilište u Zagrebu
Fakultet političkih znanosti
Diplomski studij novinarstva

Ivona Jarčević

**CYBERFEMINIZAM U HRVATSKOJ: ANALIZA
DRUŠTVENIH MREŽA PORTALA VOX FEMINAE I LIBELA**

DIPLOMSKI RAD

Zagreb, 2018.

Sveučilište u Zagrebu
Fakultet političkih znanosti
Diplomski studij novinarstva

**CYBERFEMINIZAM U HRVATSKOJ: ANALIZA
DRUŠTVENIH MREŽA PORTALA VOX FEMINAE I LIBELA
(CYBERFEMINISM IN CROATIA: AN ANALYSIS OF VOX
FEMINAE AND LIBELA SOCIAL NETWORKING
WEBSITES)**

DIPLOMSKI RAD

Mentor: Doc.dr.sc. Dina Vozab

Studentica: Ivona Jarčević

Zagreb, 2018.

IZJAVA O AUTORSTVU

Izjavljujem da sam diplomski rad „*Cyberfeminizam u Hrvatskoj: analiza društvenih mreža portala Vox Feminae i Libela*“ koji sam predala na ocjenu mentorici dr.sc Dini Vozab, napisala samostalno i da je u potpunosti riječ o mojem autorskom radu. Također, izjavljujem da dotični rad nije objavljen ni korišten u svrhe ispunjenja nastavnih obaveza na ovom ili nekom drugom učilištu, te da na temelju njega nisam stekla ECTS – bodove.

Nadalje, izjavljujem da sam u radu poštivala etička pravila znanstvenog i akademskog rada, a posebno članke 16-19. Etičkoga kodeksa Sveučilišta u Zagrebu.

Ivona Jarčević

SADRŽAJ

1. UVOD.....	1
2. TEORIJSKI OKVIR.....	3
2.1. FEMINIZAM.....	3
2.1.1. Prvi val feminizma	3
2.1.2. Drugi val feminizma.....	5
2.1.3. Treći val feminizma.....	6
2.2. POJAM KIBORG	10
2.3. CYBERFEMINIZAM	13
2.3.1. Ženski pokreti i cyberfeminizam u Hrvatskoj	15
2.4. DRUŠTVENE MREŽE	18
2.4.1. Društvene mreže kao novi komunikacijski kanal	18
2.5. NEPROFITNE ORGANIZACIJE.....	20
2.5.1. Neprofitni mediji	22
2.5.2. Libela.....	23
2.5.3. Vox feminae.....	24
3. METODOLOGIJA.....	26
4. REZULTATI ISTRAŽIVANJA	28
4.1. Statistička analiza podataka	28
4.2. Analiza diskursa	33
5. ZAKLJUČAK	44
6. LITERATURA.....	46
7. SAŽETAK	49

POPIS ILUSTRACIJA

Grafikoni

- Grafikon 1.** Broj objavljenih postova na Facebook stranicama Libela.org i Voxfeminae.net za razdoblje 15.12. 2017. - 15.4. 2018, Izvor: autorica28
- Grafikon 2.** Postotni udio broja poveznica, fotografija, videa i statusa u objavljenim postovima na Facebook stranici Libela.org za razdoblje 15.12. 2017. - 15.4. 2018. Izvor: autorica29
- Grafikon 3.** Postotni udio broja poveznica, fotografija i videa u postovima koje su objavili administratori na Facebook stranici Libela.org za razdoblje 15.12. 2017. - 15.4. 2018. Izvor: autorica29
- Grafikon 4.** Postotni udio broja linkova, fotografija, videa i statusa u objavljenim postovima na Facebook stranici Voxfeminae.net za razdoblje 15.12. 2017. - 15.4. 2018. Izvor: autorica30
- Grafikon 5.** Udio broja likeova, komentara i dijeljenja u angažiranosti publike za objavljene postove na Facebook stranici Libela.org za razdoblje 15.12.2017. - 15.04.2018. Izvor: autorica31
- Grafikon 6.** Udio broja likeova, komentara i dijeljenja u angažiranosti publike za objavljene postove na Facebook stranici Voxfeminae.net za razdoblje 15.12.2017. - 15.04.2018. Izvor: autorica32
- Grafikon 7.** Prikaz prosječne angažiranosti po objavi kroz tjedan na Facebook stranicama Libela.org i Voxfeminae.net za razdoblje 15.12. 2017. - 15.4. 2018. Izvor: autorica33

1. UVOD

Pojavom interneta i procesom globalizacije promijenio se svijet, način komunikacije i interpersonalni odnosi. Zbog toga su stvoreni novi temelji za razvoj društvenih disciplina, koje su uvelike utjecale na promjenu već postojećih. Korak po korak, dio po dio, Internet je postao naša svakodnevica. Srušio je sve vremenske i prostorne granice i postao nezamjenjiv dio u mnogim sferama ljudskog života. Dolaskom nove tehnologije dolazi do promjene u ljudskoj komunikaciji, što objašnjava današnju komunikaciju na društvenim mrežama i označava plodnu podlogu za jačanje cyberfeminizma.

Cyberfeminizam jedno je od najzanimljivijih područja koja trenutno okružuju Internet i kulturu tehnologije, s različitih strana vode se rasprave koje se bore za moralnu pobjedu. Prema Markoviću, (1999:13) internet je utopija seksualno/rodnog oslobođenja, naši identiteti nestaju onaj tren kada uđemo u elektronski svijet koji je sam po sebi odvojen od diskriminacijskih praksi. Naime, u Hrvatskoj jezična uporaba cyberfeminizma, ali i praktična još uvijek dozrijeva, iako su neki od feminističkih portala kao što su Vox Feminae i Libela koji su i predmet istraživanja u ovom radu, pokazali da je cyberfeminizam itekako prisutan u Hrvatskoj i snažno promiče feminističku teoriju.

Cilj ovog rada je istražiti zastupljenost feminističkih portala u Hrvatskoj, njihov angažman i pristup publici, ali i usporediti dva navedena portala. Rad želi odgovoriti na tri istraživačka pitanja:

1. Koja je razlika u količini obavljenih objava na službenim *Facebook* stranicama portala Vox feminae i Libela?
2. Koja je razlika u angažiranosti publike portala Vox feminae i Libela?
3. Koje su karakteristike objava s najvećom angažiranosti publike?

S obzirom da su društvene mreže postale najbrži izvor informacija i vijesti u ovom radu će se analizirati dva feministička portala Vox Feminae i Libela na društvenoj mreži *Facebook*. Istraživanje je podijeljeno u dva dijela, kvantitativno i kvalitativno. U prvom dijelu istraživanja bit će primijenjena deskriptivna statistička metoda pomoću koje će biti izvedena komparacija navedenih portala. Za jedinicu analize koristit će se objave, *likeovi*, dijeljenja (*shareovi*) i pripadajući komentari, pri čemu će najveći fokus biti na objavama administratora, te interakciju posjetitelja, odnosno njihovu angažiranost (*engagement*). Podaci će se preuzeti putem Netvizza, aplikacije koja je razvijena na samoj *Facebook* platformi. U

drugom dijeli istraživanja analizirat će se tekst odnosno objave/članci s najvećom angažiranosti. Za analizu objava primijenit će se analizu diskursa.

Rad je sastoji od pet poglavlja. Uvod i cilj uvode u tematiku rada, teorijski presjek prikazuje razvoj feminizama kroz povijest do danas, definira pojam kiborg i cyberfeminizam jer današnji feminizam se ne može razumjeti bez poznavanja cyberfeminizama, uvodi u razvoj tehnologije i društvenih mreža kao novi kanal komunikacije te objašnjava pojam neprofitnih organizacija i medija kroz portale Vox Feminae i Libela. Istraživanje je provedeno na društvenoj mreži *Facebook* jer je druga najposjećenija stranica u Hrvatskoj, nakon Googlea.¹ U metodologiji je objašnjen mješoviti pristup istraživanja koji je korišten u ovome radu, naveden je uzorak i način provedbe istraživanja. U rezultatima istraživanja prikazani su i obrazloženi podaci i odgovorena su istraživačka pitanja. Zaključak je donesen na temelju kumulativnog rada, povezan je teorijski presjek s rezultatima istraživanja.

¹<https://www.alex.com/topsites/countries/HR> (pribavljeno: 2018-04-20)

2. TEORIJSKI OKVIR

2.1. FEMINIZAM

U širem značenju riječi feminizam se može smatrati pokretom za ravnopravnost žena s muškarcima, a u širokom rasponu suvremenog svijeta jedna od definicija kaže da je feminist/kinja „osoba koja smatra da žene trpe diskriminaciju zbog njihova spola, da imaju specifične potrebe koje nisu zadovoljene i da njihovo zadovoljenje zahtjeva radikalne promjene ... u društvenom, ekonomskom i političkom poretku“ (Marković, 1999:14). U užem značenju riječi teško ga je jednoznačno definirati što je posljedica njegove konstantne evolucije tijekom koje su se mijenjali nosioci ideje, ali i ciljevi za koje su se nosioci zalagali. Kako bi se feminizam moglo bolje shvatiti u nastavku rada će biti prikazana njegov razvoj kroz stoljeća.

Prema Mihaljeviću (2016:150) žena je kroz čitavu povijest bila osuđena na sudjelovanje u patrijarhalnom društvu u kojem joj je dodijeljena tek uloga statista. Muškarac, kao glava obitelji odigravao je višestruke uloge, dok su žene bile zadužene isključivo za brigu o obitelji. Jedina alternativa bio je odlazak u samostan u kojem joj također nije bilo moguće ostvariti ravnopravnost naspram muškarca. U kojoj je mjeri žena u svakodnevnom životu stavljena u submisivni, gotovo bespravni položaj može se iščitati iz činjenice da se u većini znanstvenih krugova, dugo vremena, žena nije promatrala kao čovjek, već je tu taksonomsku oznaku nosio samo muškarac (Ravlić, 2000:75, navedeno u Mihaljević, 2016). Takav odnos dijelom proizlazi iz jednog od glavnih temelja zapadnog društva – Biblije. Ondje je ona predstavljena tek kao netko tko je stvoren naknadno iz muškarca.

2.1.1. Prvi val feminizma

Kao posljedica neravnopravnog položaja u društvu javljaju se prva nastojanja da se žene pred zakonom izjednače s muškarcima odnosno da im se omogući pravo glasa, pravo na obrazovanje te pravo na zaposlenje (Mihaljević, 2010:155). Takva stremljenja nastaju sukladno s društvenim, gospodarskim i političkim previranjima koja pogađaju Europu i SAD tijekom 18.-og, 19.-og i 20.-og stoljeća. Društvene su promjene tijekom 18.-og stoljeća bile višedimenzionalne, a jedna od manifestacija je reforma prosvjetiteljstva, u kojima je znanost uzdrmla pijedestal kršćanstva. Čovječanstvo se okreće razumu, ali u svom novom razumu i dalje ostaje nerazumno za žene čija uloga u društvenom životu ostaje nepromijenjena. Koncem 18.-og stoljeća, točnije 1789. godine započinju revolucionarna zbivanja u Francuskoj

koja su za posljedicu imala rušenje postojećeg klasnog sustava. Iako su žene bile začetnice revolucije (one su prve marširale prema Versaillu), (Godineau, 1993 navedeno u Zaharijević, 2012:485) one nisu dobile svoje mjesto u *Deklaraciji o pravima čovjeka i građanina*. Iz tog razloga Olympia de Gouges napisala je *Deklaraciju o pravima žena i građanki*, a koliko je ta deklaracija bila prihvaćena govori činjenica da je *de Gouges* 1792. godine giljotinirana (Ofenn, 2000, navedeno u Mihaljević, 2016).

U svom radu Kobaš, Jurišić i Broz(2008) navode da se tijekom 19.-og stoljeća u Europi i SAD-u pojavljuju sufražetkinje, sudionice feminističkog pokreta koji je zahtijevao glasačku ravnopravnost ženskog roda. Pojedine sufražetkinje bile su sklone militantnim, dok druge pacifističkim taktikama kojima su se nastojale izboriti za svoja prava. Iako ne treba podcijeniti učinak njihovog aktivističkog zalaganja, izborna ravnopravnost u većini država postignuta je ponajviše zahvaljujući eksternom čimbeniku tj. ratnim zbivanjima između 1914. i 1918. godine. Prvi svjetski rat iscrpio je nacionalne ekonomije i kroz prizmu radno sposobnog stanovništva. Rekrutacija je rezultirala manjkom muške radne snage, pa su stoga poslodavci bili primorani zapošljavati i žene. One su se dokazale kao jednako sposobne i vješte što se posljedično odrazilo i na njihov status u društvu u kojem počinju dobivati pravo glasa. Izborna prava u većini svjetskih država stekle su između dva svjetska rata, ali u nekim državama znatno kasnije. Prva država koja je ženama omogućila pravo glasa bio je Novi Zeland – 1893. godine, a posljednja je bila Švicarska – 1971.(Kobaš, Jurišić i Broz, 2008).

Žena se napokon priznaje jednako kao i muškarac, s istim dostojanstvom i ljudskim pravima. Pored političkih prava pripadale su joj i jednake mogućnosti u svim područjima društvenoga, ekonomskoga, političkoga, kulturnoga, privatnoga i javnoga života. To je bio kraj prvoga vala feminizma u kojem su žene u pravnome smislu ostvarile ravnopravnost (Mihaljević, 2010:155-157). No, unatoč tome u stvarnom životu žene su se i dalje suočavale s diskriminacijom i seksizmom. Iako su promjene u pravnom smislu značile jednakost, nije došlo i do stvarne promjene socijalnih statusa. Takvi procesi u društvu nikada nisu ujednačeni i promjene u ljudskom ponašanju mijenjaju se puno sporije od pravne regulacije. Taj proces poznat je po nazivom *problem koji nema ime* (Friedan, 1963, navedeno u Mihaljević, 2016:157) i njime je započeo drugi feministički val.

2.1.2. Drugi val feminizma

Drugi val feminizma javlja se nakon Drugog svjetskog rata. Simone de Beauvoir je 1948. godine napisala knjigu *Drugi spol* u kojoj kritizira postojeće društvo u kojem društvenu normu žene definira muškarac. (De Beauvoir, 1982, navedeno u Mihaljević, 2016) *Drugi spol* je inspirirao Betty Friedan koja je 1965. godine objavila *Žensku mistiku* – djelo koja se uzima za začetak drugog vala feminizma. Unutar knjige Friedan kritizira društveno uređenje koje ženama prisilno nameće uloge majke, žene, supruge, kućanice i seksualnoga objekta. Također navodi da obiteljska uloga žene ima svoju vrijednost, ali da žene ne smiju žrtvovati svoje druge potencijale radi prisilno definiranih i od društva nametnutih uloga. Friedan navodi da odmetanje žena iz zatočeništva „ugodno uređenih konclogora“ moguće je jedino njihovim obrazovanjem i uključivanjem u radnu snagu. (Friedan, 1963, navedeno u Mihaljević 2016)

Jedna od važnijih knjiga drugog vala jest *Spolna politika* koju je 1970. godine napisala Kate Millett. U svojem djelu navodi kako je patrijarhalno društvo nastalo na temelju razlike u spolovima, pri kojem muški ugnjetava ženski spol. Za feminističku teoriju od osobite je važnosti što je u svojoj knjizi učinila distinkciju između pojmova spol i rod. Prvi se temelji na biološkim razlikama, dok je drugi produkt kulture, tradicije i društvenih odnosa (Millett, 1970, navedeno u Mihaljević, 2016). Iako su žene i muškarci različiti po samoj definiciji spola, to ne bi trebao biti uzrok rodne nejednakosti odnosno muške nadmoći koja se manifestira kroz sklonost ka fizičkom, seksualnom, kulturnom i društvenom ograničavanju žena (Millett, 1970, navedeno u Mihaljević, 2016). Ti su pojmovi u drugom valu feminizma bili u žarišnom fokusu i pomoću njih se pokušavalo uputiti na nejednakosti između muškarca i žena, ali iste i suzbiti (Mihaljević, 2016:160).

Praktično i teorijsko djelovanje feministkinja drugog vala promijenilo je nabolje položaj žena u obitelji i u braku. Zahvaljujući njihovom aktivizmu, javnost je osviještena o problemima zlostavljanja, razvoda i pobačaja. Nasilje prestaje biti privatni problem obitelji ili supružnika već prerasta u problem zajednice koja isti osuđuje, a razvod i pobačaj postaju opcije o kojima žene mogu napokon samostalno odlučivati. Iako su se feministkinje u drugom valu borile za rodnu ravnopravnost iz njihovih nastojanja su bile isključene pojedine skupine ženskog spola što je rezultiralo ženama koje su bile „jednakije“ od drugih žena. Unutar drugog vala većina feministkinja bile su situirane žene bijele rase i heteroseksualne orijentacije. Iz tog razloga žene crne rase i žene homoseksualne orijentacije često su se odbijale poistovjetiti s potonjima jer su smatrale da feminizam drugog vala ne zastupa njihove probleme (Mihaljević,

2016:163). Žene crne rase bile su opterećene pitanjem rasizma koji je između ostalog uvjetovao drugačije kolektivno iskustvo nego kod žena bijele rase (Zaharijević, 2012:508-509). U slučaju homoseksualnih žena, feminizam se od njih nerijetko nastojao distancirati. Razlog treba tražiti u tome što su feministkinje smatrale da postoji opasnost da ih javnost poistovjeti s homoseksualkama, što je moglo dovesti do smanjenja senzibilnosti javnosti za feminističku problematiku (Zaharijević, 2012:504).

2.1.3. Treći val feminizma

Treći val feminizma nastaje tijekom osamdesetih i devedesetih godina prošlog stoljeća. Od feminizma drugog vala razlikuje se po dvije točke. Prvo, treći val nastoji uključiti zanemarene skupine koji nisu činile dominantnu struju drugog vala feminizma, a drugo, feminizam se upušta u dekonstrukciju dotadašnjeg shvaćanja roda. Najvažnija knjiga trećeg vala, *Nevolje s rodom*, nastala je 1990. godine, a potpisuje je Judith Butler. Prema Butler, rod kao takav nije statičan nego je podložan fluktuacijama, pa je stoga pogrešno rodni identitet dihotomno dijeliti (Butler, 2000, navedeno u Mihaljević, 2016:165-166). Dekonstrukcija razlaže rod na bezbroj identiteta što zapravo feminizam trećeg vala vraća na problem feminizma drugog vala kojeg feminizam trećeg vala nastoji ispraviti. U takvoj situaciji, kao što je bio slučaj s ženama crne rase i ženama homoseksualne orijentacije u drugom valu, gdje bi feminizam trebao zastupati više različitih jedinki ženskog spola (različitih demografskih, ali sada i rodni karakteristika), žena se još teže može poistovjetiti s kolektivom kojeg feminizam zastupa. No nasuprot drugom valu, treći val ulaže veće napore ka premošćivanju razlika (Zahijarević, 2012:512-513).

Devedesetih godina je dolazilo do dekonstrukcije feminizma. Teoretičarke su sve više bile suprotstavljene aktivistkinjama, a to je bilo pod utjecajem francuskog feminizma, odnosno pod utjecajem poststrukturalističke filozofije i sve većeg otpora esencijalizmu (Zahijarević, 2012:511-513). Poststrukturalistička filozofija, koja se bavila dekonstrukcijom značenja patrijarhalnoga i heteronormativnoga društva utjecala je na što veći otpor esencijalističkom promatranju seksualnosti kao prirodne, biološki neizbježne i nepromjenjive koje je isključivalo drugačije seksualne orijentacije (Mihaljević, 2016:164). U tom kontekstu teoretičarke su nastojale feminističku teoriju osloboditi njezinog „dugo traženog i tek uspostavljenog“ subjekta. Na taj se način pokušavalo vratiti feminizam svim onim ženama koje su iz njega bile isključene (Zahijarević, 2012:512).

Nove teorije nastale su u odmaku od čvrstih identitetskih pozicija koje su bile iznimno važne za revolucionarne sedamdesete godine. Na taj se način nastojalo pronaći djelotvornija rješenja u odnosu na ona koje je nudila politika identiteta. Feministkinje trećeg vala zalagale su se za utemeljenje novih koalicija na afinitetu, a ne na identitetu. Osnovni cilj teoretičarka unutar trećeg vala feminizma je bio oslobađanje feminizma njegovih metafizičkih temelja i pokušaj stvaranja jednog novog i bitno drugačijeg polazišta za žensku politiku. Stari slogan da su sve žene žrtve patrijarhata počeo je funkcionirati kao izvanvremenski, izvanprostorni i metafizički temelj. Na taj je način feministička teorija postala utemeljena na fiktivnom entitetu žene koji je trebao biti primjenjiv na sve žene, a, zapravo, nije pristajao nijednoj (Zahijarević, 2012:512).

Doprinos trećeg vala feminizma može se smatrati ostvarivanje ravnopravnosti žena u raskrinkavanju rodni uloga. Distinkcija roda i spola dala je mogućnost analize utjecaja društva, religije i kulture na stvaranje i oblikovanje uloga koje su se pripisivale ženama i muškarcima te ih se smatralo nepromijenjenima. Antropološka su istraživanja, navodi Anić, pokazala da u različitim kulturama su zastupljeni različiti koncepti muškosti i ženskosti, a to je ukazivalo na to da muškost i ženskost nisu biološke kategorije, već su rodne uloge koje su podložne promjenama (Anić, 2011, navedeno u Mihaljević, 2016).

Sve to ukazuje na to da je treći val feminizma potaknuo dublje promišljanje rodni i drugih društvenih odnosa. Problematiziranje rodni odnosa smatra se najvećim napretkom feminističke teorije (Mihaljević 2016:166). Borba protiv različitih oblika moći primarna je zadaća intelektualaca. No, ideja o rodu kao konstrukciji postala je prijeporna. Konceptom u kojem je spolna razlika postala irelevantna rodna teorija pomjera granice u poimanju bioloških odrednica seksualnosti, a time i identiteta žena i muškaraca.

Preobražaj se u društvenom smislu opravdavao moralom koji je bio usmjeren na čovjekovu emancipaciju i borbom protiv kršenja njegove individualne slobode. Isprepletenost s rodnom ideologijom posebno je bila problematična za feminizam jer mu je oduzimala njegovu jedinstvenu vrijednost. Poradi toga je najvažnija distinkcija između borbe protiv dominacije i zahtjeva za ravnopravni pristup javnom prostoru od participacije feminizma u antagonističkim prostorima rodne ideologije (Coole, 2006, navedeno u Mihaljević, 2016). Pritom, treba istaknuti da se feminizam trećeg vala nije bavio ideološkim pitanjima, a razlog tome je što je sam zauzimao određenu ideološku poziciju (Mihaljević, 2016:167).

Unutar trećeg vala feminizma formirane su brojne teorije, a o nekima od njih u nastavku će biti navedene glavne značajke, opisane u knjizi *Znanost o društvu: priručnik* Korenčić Kampl i Jemrić, i u radu *Sociologija: teme i perspektive* Haralambosa i Holborna.

Socijalistički feminizam je pravac feminizma koji smatra da se potpuna emancipacija žena, odnosno njeno oslobođenje od tlačenja može provesti jedino uz poboljšanje njenog javnog i društvenog života, odnosno ukidanjem ekonomskih i kulturnih izvora tlačenja žena. Socijalistički feminizam prema nekim izvorima predstavlja dualnu teoriju, odnosno sintezu argumenata marksističkog feminizma kao kapitalizmu kao izvoru ženskog tlačenja i argumenata radikalnog feminizma u ulozi roda i patrijarhata. Teorija je nastala i kao kritika i kao nadopuna tradicionalnih marksističkih stavova, pri čemu se često navodi navodni neuspjeh Marxa da pronađe vezu između spolnog i klasnog ugnjetavanja. Marksističke feministkinje navode radove Friedricha Engelsa. Socijalistički feminizam u najširem smislu označava i feministička strujanja unutar različitih socijalističkih pokreta (Korenčić Kampl i Jemrić, 2007:62)

Radikalni feminizam je struja unutar feminističkog pokreta čije sljedbenice tvrde da je glavni uzrok ugnjetavanja žena postojanje patrijarhata u ljudskom društvu, odnosno formalni ili neformalni sistem vlasti kojim se održava muška dominacija nad ženama. Radikalne feministkinje zato tvrde da se žene mogu osloboditi jedino ako sruše patrijarhat potpunim odbacivanjem tzv. rodnih uloga i radikalnim preustrojem društva. Radikalni feminizam se razvio u drugoj polovici 1960-ih u SAD-u, a kasnije proširio po ostalim zapadnim zemljama. Njegove članice su bile nezadovoljne načinom na koji su drugi društveni pokreti (pokret za građanska prava u SAD-u i sl.) tretirali ženske probleme, odnosno spolnom diskriminacijom unutar samih tih pokreta. Također su odbacile stav prema kome će problem inferiornog položaja žena biti riješen putem promjene zakona (za što su se zalagale liberalne feministkinje), odnosno ukidanjem klasnih razlika (za što su se zalagale socijalističke i marksističke feministkinje). Uz radikalni feminizam se često vezuje i izraz militantni feminizam, ali se njega često shvaća kao pejorativni naziv koji koriste njegovi protivnici, kao i protivnici srodnih struja unutar feminizma. Radikalni feminizam, u formi u kojoj se razvio 1970-ih, je danas među laicima, odnosno široj javnosti, sinonim za feminizam uopće (Korenčić Kampl i Jemrić, 2007:63).

Kulturni feminizam je ideologija koja se razvila unutar feminizma u svrhu preispitivanja, odnosno afirmativnog stava prema do tada često zanemarenim ženskim atributima. Prema toj

ideologiji postoje fundamentalne razlike u osobnosti i psihologiji između muškaraca i žena, a upravo te razlike čine žene superiornijim u odnosu na muškarce. Na temelju bioloških razlika između muškaraca i žena (kao što su menstruacija i rađanje djece) ekstrapolira se zaključak kako žene posjeduju vlastitu "žensku kulturu." Kulturne feministkinje nadalje tvrde kako žene kao "nježniji spol" posjeduju vlastiti "ženski" način rješavanja društvenih problema, odnosno da bi svijetom zavladao mir ukoliko bi njime vladale žene umjesto "agresivnih" muškaraca. Kulturni feminizam se smješta u kategoriju tzv. diferencijalnog feminizma, a često je bio predmetom kritika, pogotovo od strane grupa za muška prava koji ga optužuju za mizandriju (Korenčić Kampl i Jemrić, 2007:62).

Prema Haralambosu i Holbornu (2002), crni feminizam je feministički pokret koji se razvio u SAD-u, a kasnije proširio u druga rasno miješana društva, te kojemu je temelj ideologije u tvrdnji da su seksizam i rasizam neodvojivi jedan od drugog. Crni feminizam tvrdi da ostali oblici feminizma koji se bore protiv seksizma i klasnog tlačenja, a ignoriraju ili minimiziraju rasizam, samo pomažu održavanju rasističkog tlačenja svih ljudi, uključujući žene. Crne feministkinje vjeruju da se jedino oslobođanjem crnih žena može postići sloboda za sve ljude. Taj pokret je u SAD-u vezan uz teološki pravac koji se naziva *womanism*. Današnji crni feminizam u SAD-u je nastao kao razočarenje pokretom za građanska prava, kao i feminizmom 1970-ih. Pokret za građanska prava je stavljao naglasak prvenstveno na suzbijanje tlačenja crnih muškaraca, dok se unutar samog pokreta odvijala spolna diskriminacija. Feministički pokret je, pak, prvenstveno bio zainteresiran za otvaranje novih radnih mjesta za bijele žene, ignorirajući činjenicu da su crnkinje sve vrijeme obavljale teške fizičke poslove (Haralambos i Holborn, 2002:138). Crne žene su hendikepirane stoga što su crne, jer su žene i pripadnice radničke klase, ali njihovi problem su više od zbroya tih dijelova: svaka nejednakost jača i umnožava svaku od ostalih nejednakosti (Haralambos i Holborn, 2002:138).

2.2.POJAM KIBORG

Iako prosječni pojedinac pojam kiborga veže uz znanost, znanstvenu fantastiku i popularnu kulturu, kiborg je neizostavni dio i feminističke ideje. Kako bi se pojam kiborga mogao što valjanije prezentirati kroz prizmu feminizma, neophodno je prvo pojasniti etimologiju i šire značenje same riječi.

Razvoj tehnologije utjecao je na sve sfere čovjekovog života, ali i na samog čovjeka. Naime, tehnologija je čovjeku omogućila da nadomjesti svoje prirodne nedostatke te da pomoću brojnih rješenja dobije nove funkcije ili poboljša one koje mu prirodno nisu uopće ili nisu dovoljno razvijene. Bez obzira o kojoj nadogradnji ljudskog tijela se radi (protezama, lećama, naočalama, slušnim aparatima i dr.) time se stvara novi čovjek – kiborg (Basrak, 2009:251). Programatski korisnički priručnik za nova tehnološka postignuća kaže ovako:

Mi već jesmo kiborzi. Moja majka, na primjer, vodi relativno normalan život zahvaljujući srčanoj prenosnici. Osim toga, genetski inženjering i nanontehnologija (...) nude nam mogućnosti da doslovce promijenimo naša tijela u nove i drugačije oblike (...) neki oblik post-biološkog čovječanstva može biti postignut u sljedećih pedeset godina(Rucher et al. 1993, navedeno u Featherson i Burrows 2001:16).

Kiborg je termin koji se prvi puta pojavljuje 1960. godine u članku o samoregulirajućim ljudsko-mašinskim sistemima u svemiru čiji su autori Manfred Clynes i Nathan S. Riječ kiborg označava akronim od „(kib)ernetički (org)anizam“, a podrazumijeva sintezu prirodnog organizma i umjetnih dijelova. Umjetni (strojni) dijelovi su nadomjesci koji su ili integrirani ili rade kao dodaci organizmu, a cilj im je povećanje tjelesne i mentalne snage čovjeka. Većina umjetnih implantata u medicini služi za liječenje ozlijeđenih dijelova tijela za vraćanje prvotnih funkcija organizma koje su izgubljene poradi nezgoda ili poremećaja. Osim za liječenje, nadogradnje su usmjerene i na poboljšanje čovjekovog prirodnog tijela kako bi se unaprijedile postojeće funkcije organizma ili stvorile nove koje prirodni organizam nema (Greguric 2012:98).

Čovjeka se nastoji poboljšati na najmanje četiri razine: fizičkoj, kognitivnoj, emotivnoj i u produženju životnog vijeka. Kako bi se postiglo fizičko poboljšanje, koriste se ekzoskeleti, odnosno vanjske strukture za ljudsko tijelo koje poboljšavaju snagu i otpornost, bioničke proteze, sučelje mozak-računalo koje jača ljudske sposobnosti pomoću računala te omogućuje paraplegičarima da pomoću senzora ugrađenog u motorni korteks zapovijedaju računalu

putem misli. Za kognitivno i emocionalno poboljšanje koriste se različiti lijekovi, kao što su Ritalin, antidepresivi koji poboljšavaju stanje uma, a za produžavanje života provode se istraživanja u nanopodručju gdje bi nanobotovi prolaskom kroz krvne žile liječili bolesti i popravljali ozlijeđene organe (Greguric 2012:98).

O kiborgu kao rodnom identitetu može se govoriti u smislu figuracije kiborga koju je postavila Donna Haraway u svojem *Kiborg manifestu*. U navedenom kontekstu treba razlikovati kiborg kao teorijsku metaforu (u značenju koje koriste Donna Haraway, Katherine Hayles i druge teoretičarke) i kiborge kao moguća nova stvorenja s nesigurnim identitetom. U *Kiborg manifestu* kiborg predstavlja kibernetički organizam, hibrid mašine i organizma te oživotvorene fikcije koliko i društvene stvarnosti. Haraway (1991) govori o razini razlike koje su dokinute: granica između čovjeka i stroja, granica između čovjeka i životinje te granica između fizičkog i nefizičkog.

Kiborg se može definirati i kao ironičan politički mit u funkciji feminističkog prisvajanja tehnologije i nadilaženja rodne dvojnosti u postljudskom i postrodnom društvu. Ključ postljudske prakse je mogućnost fluidne promjene perspektiva i manifestiranje čovjeka kroz različite identitete. U tom kontekstu, postljudski subjekt nije singularan, a to znači da nije definirana individua, već je ona koja može „postojati“ ili utjeloviti različite identitete i razumjeti svijet kroz mnogostruke heterogene perspektive. Postljudski subjekt ne prekida odnos s ljudskim subjektom, već odbacuje dihotomije, među mnoštvom drugih, pojam binarnog rodnog identiteta koji podrazumijeva samo muško i žensko. Isto tako, odbacuje i drugost koja ne pripada ni muškom ni ženskom rodnom identitetu (Haraway 1990:139-140).

Kiborg se može definirati i kao hibrid koji djeluje izvan tradicionalnih binarizama koji nastavljaju služiti pozicijama moći te isključuju one koji su izvan dometa privilegije. U tom kontekstu kritizira se i feminizam koji često zaboravlja na druge matrice dominacije (klasa, nacija, etnija, seksualna orijentacija, fizičke mogućnosti, dob i dr.) u svojim nastojanjima ujedinjenja svih žena. Može se reći da kiborg komplicira tradicionalne binarizme i dokida prakse dominacije nad rasno, rodno i seksualno drugačijima, prirodom, radnicima i životinjama (Haraway 1991:150).

Haraway (1991) kaže da kada se promatra odnos između kiborga i tijela, bitno je naglasiti da i u doba tehno subjekta, život se živi kroz tijela. Naime, tehnologije se u doba postljudskog subjekta više ne percipiraju kao proteze ili oruđa za oslobođenje, koja su odvojena od tijela,

već dolazi do stapanja tijela i tehnologije. Koncept tehno tijela je medij za oslobođenje što znači da on nije tehnološko oruđe.

Anne Balsamo (2001) ističe da tehnologija nije sredstvo bijega od tijela te da ona nije ni njegovo nadilaženje, već je sredstvo komunikacije i povezivanja s drugim tijelima. Govoreći o rodu i tehno tijelima, pita se: kada se ljudsko tijelo razbije u organe, tekućine i otpadnu tvar, što se događa s rodnim identitetom? Stoga, navodi da je rod, kao i tijelo, granični pojam jer se istovremeno odnosi na fiziološke spolne karakteristike ljudskog tijela i na kulturni kontekst unutar kojeg tijelo dobiva smisao.

Kiborška tijela imaju dosta sličnosti s *queer* identitetom. Esperanza Myake govori da je kiberprostor mogućnost koja se otvara pred suvremenim čovjekom, *on/off queer* kiborzi stvaraju neograničene i neopovezane rodove koji propituju unaprijed stvorene ideje o muškarcu/ženi. Na taj način divergencija, prijelom, krhotine i fragmentacija nisu samo dijaloške tvorevine, već postoji društvena stvarnost u kojoj se stvara i pohranjuje pluralitet alternativnih načina života, od utopija do programa, koji utječu na manifestaciju društvenih i političkih uloga u smjeru radikalnih promjena.²

²<http://lgbti.ba/cyberfeminizam-kiborg-kao-rodni-identitet/>(pribavljeno: 2018-04-21)

2.3.CYBERFEMINIZAM

Svako doba donosi nove tekovine, a danas kada mogućnost izražaja diktira i akcelerira tehnologija, ideologija društva, njegovih podgrupa, a u konačnici i samih jedinki također se rapidno mijenja. Iz tog razloga današnji feminizam nije moguće razumjeti bez poznavanja pojma Cyberfeminizma. Sadie Plant kaže: „Cyberfeminizam za mene implicira da se razvio savez između žena, strojeva i nove tehnologije kojom se žene služe“(RosieX, 1999:21). Iako sama definicija objašnjava konzumaciju tehnologije, odnosno kompjutera, među ženama u umjetničkom, aktivističkom i znanstvenom smislu, ipak se ne definira pokušaj stvaranja nove feminističke teorije. Cyberfeminizam je teorijski utemeljen u prvoj polovici devedesetih godina prošlog stoljeća. Shvaćen je kao nova feministička paradigma koja se razvijala u dva smjera(Janković, 2009:5):

- meki cyberfeminizam – predstavnice mekog cyberfeminizma podržavale su tezu da su i nove tehnologije, kao i većina starih, u osnovi muška oruđa koja perpetuiraju stare odnose dominacije i isključivanja i stoga ih žene trebaju preuzeti i radikalno dekonstruirati
- tvrdi cyberfeminizam – nastojao je skrenuti pažnju na fundamentalnu ženskost novih tehnologija te je stav da je tehnologija „muška stvar“ proglasio mitom

Nova generacija feministkinja je na provokativan i strastven način odgovorila na poziv Donne Haraway da „zasuču rukave“ i odvaži se na život na rubu, na kreativni kulturalni i intelektualni rad otkrivanja pukotina u sustavu, dekodiranja (tehno)stvarnosti i generiranja novih kulturalnih praksi. Početkom devedesetih godina prošlog stoljeća pojavljuju se pionirke novog pokreta. Na tri strane svijeta, simultano i potpuno neovisno jedne od drugih, umjetnice i teoretičarke počinju upotrebljavati novokovanicu „cyberfeminizam“. Cyberfeminizam je bio „svojevrсни spontani mem³ koji se pojavio u raznim dijelovima svijeta u isto vrijeme, kao odgovor na ideje poput cyberpunka koje su u to vrijeme bile popularne“ (Janković, 2009:8).

U Kanadi priznata umjetnica high-tech instalacija, Nancy Paterson tako imenuje svoj članak u kojem programatski, nasuprot *hipererotiziranim cyberfemmesiz* SF imaginarija zagovara

³Pojam je zamišljen kao sociokulturna inačica gena. Naziv je osmislio i popularizirao teoretičar Richard Dawkins u svojoj općoj teoriji univerzalnoga darvinizma prema kojoj se evolucijski procesi odvijaju neovisno o materijalnoj podlozi putem replikatora (gena u biološkoj, a mema u kulturnoj evoluciji). Postoje suprotstavljena mišljenja što čini mem: konkretna praksa, ponašanja ili artefakti koji se repliciraju ili apstraktne ideje i simboličke reprezentacije koje se prenose kulturnom transmisijom i rezultiraju ponašanjima i produktima.<http://struna.ihij.hr/naziv/mem/24950/> (pribavljeno: 2018-04-22)

dolazak cyberfeministkinja koje će nove tehnologije iskoristiti da se „probiju iz unaprijed određenih uloga i napisanih dijaloga“ (Paterson, 1999). Ona je svjesna da bez računalne pismenosti ženama prijeti političko-ekonomska marginalizacija. Autorski umjetnički kolektiv VNS Matrix proizveo je plakat s Cyberfeminističkim manifestom za 21. stoljeće, a na tom plakatu proklamiraju:

„mi smo moderne p...ke

pozitivno nerazumne

neukalupljene nezauzdane neopraštajuće

mi umjetnost gledamo svojom pi...om mi umjetnost stvaramo svojom pi...om

mi vjerujemo u zaigranost ludilo svetost i poeziju

mi smo virus novog svjetskog nereda

slamamo simboliku iznutra

saboterke poretka Velikog tate

klitoris je direktan put u matricu

VNS MATRIX⁴

terminatorice moralnog koda

plaćenice služi

obrušavajući se na žrtvenik prezrenosti

stružemo hram utrobe mi govorimo jezicima

infiltriramo se narušavamo pronosimo

mi kvarimo diskurs

⁴ Matrix ili matrica je digitalna mreža podataka. No, svakako je zanimljivo etimološko podrijetlo riječi matrix, podrijetlo koje radikalne cyberfeministkinje rado ističu: matrix potječe od latinske riječi matri, što znači maternica. Tako Sadie Plant kaže: »Kiberprostor je matrica, ne kao odsutnost, praznina, cjelina maternice, nego možda kao mjesto ženine afirmacije. To ne bi bila afirmacija njezine patrijarhalne prošlosti, nego onoga što ona jest u budućnosti koja tek treba doći ali se ipak već može osjetiti (Plant, 2001:92).

mi smo pi...e budućnosti“ (VNS Matrix, 1999:19).

Britanska teoretičarka Sadie Plant koristila je pojam cyberfeminizam da bi označila feminizirajući utjecaj novih tehnologija na cjelokupno zapadno društvo, pokušavajući dokazati fundamentalnu žestokost novih komunikacijskih tehnologija. Smatra da žene treba poticati da rade u skladu s njihovom žudnjom, pa je zbog toga počela koristiti riječ cyberfeminizam da naznači tu vezu tj. odnos između razvoja informatičke tehnologije i emancipacije žena (RosieX, 1999:21). Internet ujedinjuje drevna ženska iskustva tkanja i komuniciranja. Brojne cyberfeministkinje smatraju da mrežni, nehijerarhijski, decentralizirani, participativni način funkcioniranja interneta ruši autoritarnu maskulinističku paradigmu: „Ovdje je proces stjecanja znanja i odnos prema njemu manje krut, prisilan, linearan, apstraktan i strog, a mnogo više otvoren, senzitivan, nježan, instinktivan, zaigran, odnosno ženski“ (Janković, 2009:9).

U širem smislu, cyberfeminizam predstavlja feminističko prisvajanje tehnologije te preispitivanje odnosa moći rodova vezanih uz tehnologiju. Pitanje definiranja cyberfeminizma u središtu je suvremene pozicije žena koje se bave novim tehnologijama i feminističkom politikom. Cyberfeminizam se razvio u dva smjera: jedan radikalni na čelu sa S. Plant i drugi tradicionalni koji je ironično nazvan Old Boys Network (OBN) koji je okupljen oko ideje D. Haraway (Vrcelj, Mušanović, 2011:52). Plant ističe da je polazište za teoriju cyberfeminizma utisak da postoji neposredan i potencijalno subverzivan element između žena i strojeva koji više ne rade jednostavno za muškarce, kao što ni žene ne rade više za muškarce (RosieX, 1999: 21).

2.3.1. Ženski pokreti i cyberfeminizam u Hrvatskoj

Vesna Janković hrvatska je sociologinja koja se bavila se temom cyberfeminizma u članku *Cyberfeminizam između teorije i pokreta: osvrt na Hrvatsku*. Devedesetih godina prošlog stoljeća dio civilnog društva u Hrvatskoj bio je okupljen oko Mrežne organizacije Antiratna kampanja Hrvatske (ARK) koja je koristila suvremene komunikacijske tehnologije tijekom organizacije i provedbe svojih aktivnosti. U ovoj su organizaciji važnu ulogu imale ženske organizacije, poput, Zagrebačkog ženskog lobbyja, Ženske infoteke i Centra za žene žrtve rata. Navedene su žene sudjelovale u korištenju i oblikovanju naprednih tehnologija u sklopu feminističkih projekata. Projekt elektronička konferencija „zamir/women“ na Zamir

BBS-u i edukacijski projekt „Elektroničke vještice“ bili su cyberfeministički (Janković, 2009:18-19).

Prisutnost žena i ženskih organizacija na Zamiru dovela je i do otvaranja ženske diskusijske liste „zimir/women“. BBS sustavi su omogućavali komunikaciju elektroničkom poštom i javne rasprave putem tzv. konferencija. Zimir/women pokrenuta je kao konferencija samo za žene. Bila je zamišljena kao mjesto za razmjenu i distribuciju informacija između ženskih organizacija na području bivše Jugoslavije te je odigrala važnu ulogu u održavanju komunikacije, ali i u međusobnoj podršci.

Interne diskusije koje su se odvijale na Zimir/women djelovale su na nastanak feminističkih subjekata i na feministički javni prostor. Brojne žene koje su se početkom devedesetih godina prošlog stoljeća uključile u rad ženskih organizacija bile su motivirane željom da pomognu ženama izbjeglicama ili silovanim ženama, a nisu se definirale kao feminističke aktivistkinje. Međutim, radom na projektima, edukacijama i diskusijama postepeno su razvile i feminističku subjektivnost. Pitanje moći i internih odnosa moći bilo je središnje u diskusiji koja je otvorila niz tema koje su bile povezane s načinom vodstva feminističkih organizacija, feminističkim principima i dr. Navedena otvorena pitanja govore o tome da se lokalna ženska scena našla u situaciji u kojoj je trebalo promisliti o vlastitom organiziranju. Sve je to dovelo do formiranja feminističke subjektivnosti (Janković, 2009:23).

Nastajanje feminističkog javnog prostora na Zamiru, u sklopu Zimir/womena, primjer je jednog od prvih virtualnih javnih prostora u regiji te je dobar primjer potencijala interneta za radikalnu demokratizaciju javne sfere otvaranjem mogućnosti marginaliziranim društvenim skupinama za međusobno povezivanje i artikulaciju vlastitih pozicija (Janković, 2009:23). Međutim, uspostavljanje virtualnog javnog prostora nije bilo moguće bez educiranja žena za korištenje elektroničkih medija. Stoga je jedna od cyberfeminističkih strategija bila i tehnološka edukacija žena. Kada je riječ o Zamiru, to je bilo diktirano potrebama trenutka, a to znači da nije postojala unaprijed formirana strategija.

U tom kontekstu, 1994. godine Ženska infoteka iz Zagreba je pomoću dvije strane aktivistice pokrenula projekt Elektroničke vještice. Cilj ovog projekta bila je edukacija što više žena, a edukacija se odnosila na učenje o osnovnim računalnim vještinama, posebno korištenje elektroničke pošte. Računala su bila interpretirana kao ne baš bliska ženama, bila su mistificirana i generalizirana kao muško područje. U navedenim okolnostima edukacija

Elektroničkih vještica bila je usmjerena na prijenos vještina i na oslobađanje žena od straha i niskog samopouzdanja kada je riječ o korištenju tehnologije (Janković, 2009:24).

Projekt Elektroničke vještice je sadržajno u potpunosti odgovarao strategijama koje su upražnjavale cyberfeministkinje na zapadu te je koristio i sličnu semantičku strategiju. Cyberfeministkinje se u imenovanju svojih projekata često služe strategijom prisvajanja i preimenovanja pogrdnih izraza za žene, pridružujući im pridjev iz cyber terminologije. U navedenom slučaju riječ vještica koja u hrvatskom jeziku ima brojne negativne konotacije je dobila značenje vješte, kompetentne žene upućene u elektroničku komunikaciju i terminologiju. Osim toga, na tragu tradicionalnog imaginarija vještice koje lete na svojim metlama, poprilično uvjerljivo oslikava prirodu projekta – Kathryn i Cecilia su zaista „proletjele“ cijelom regijom šireći „tajna“ znanja korištenja moćnih tehnologija. Implementacijom feminističkih principa na oblikovanje mrežne komunikacije i na projekt edukacije žena za kreativnu upotrebu komunikacije zamir/women i Elektroničke vještice u opravdano se mogu smatrati prvim primjerima cyberfeminističke prakse u Hrvatskoj (Janković, 2009:24).

2.4.DRUŠTVENE MREŽE

Iako je pojava društvenih mreža posljedica razvoja tehnologije, uzrok njihovog nastanka je ljudska potreba za povezivanjem. Danas su društvene mreže neizostavni dio suvremene komunikacije kroz koje se, između ostalog, distribuiraju i feminističke ideje. Kako bi se mogla pojmiti vrijednost, uloga i potencijal društvenih mreža za korisnike, a u slučaju ovog diplomskog rada za feministkinje i feministe, u nastavku će ukratko biti prikazana njihova povijest, ali i mogućnosti uporabe koje današnje mreže pružaju.

Čovjek je društveno biće što znači da teži za komunikacijom s drugim ljudima. Komunikaciju je nemoguće izbjeći jer čovjek uvijek šalje poruku drugom čovjeku svjesno ili nesvjesno, verbalno ili neverbalno. Razvojem tehnologije ljudi su počeli za komunikaciju koristiti mobitele, šaljući drugome SMS poruke. Ipak, najsuvremeniji oblik komunikacije odvija se putem interneta tako što korisnici izrađuju vlastite profile na društvenim mrežama. Prema boyd i Ellison, (2007) online društvene mreže su usluga temeljena na webu koja omogućuje pojedincima da izgrade javni ili djelomično javni profil unutar omeđenog sustava, da artikuliraju listu drugih korisnika s kojima dijele vezu te gledaju i koriste vlastiti popis veza i drugih veza unutar sustava.

Prva društvena mreža pojavila se 1997. godine pod imenom Six Degrees, a radila je samo 4 godine (1997.-2001.). Six Degrees mreža omogućavala je svojim korisnicima komunikaciju s prijateljima, rodbinom i svim ostalim korisnicima te mreže. Svaka sljedeća izrađena društvena mreža bila je zamišljena po principu Six Degreeesa. Danas su nezaobilazne društvene mreže, poput, Facebooka, Twittera, Instagrama i mnogih drugih koje će biti spomenute u nastavku.

2.4.1. Društvene mreže kao novi komunikacijski kanal

Društvene mreže su prvotno zamišljene kao mjesto objavljivanja i razmjene teksta, slika, događaja i dopisivanja različitih korisnika, prije svega, mlađe populacije. Društvene mreže danas postaju veoma važan alat (Čerkez, 2009:28-46): u procesu učenja učenika i studenata, mjesto promocije različitih događaja, mjesto promocije poduzeća i njihovih proizvoda te usluga, mjesto različitih promoviranja stavova, mišljenja, vođenja političkih kampanja...

Facebook je u Hrvatskoj najčešće korištena društvena mreža.⁵Nastala je 4. veljače 2004. godine za potrebe Sveučilišta Harvard, kreator društvene mreže je Mark Zuckerberg koji je nakon osnivanja izjavio: „Facebook je internetski imenik koji povezuje ljude preko društvenih mreža na sveučilištima. Otvorili smo *Facebook* za javnost na Sveučilištu Harvard. Facebookom možete sljedeće: pretraživati ljude sa svojeg sveučilišta, doznati tko ide na vaša predavanja, potražiti prijatelje svojih prijatelja i pogledati vizualizaciju svoje društvene mreže“ (Kirkpatrick, 2012:39). No, Facebook je samo jedna od društvenih mreža. Tome u prilog ide i podatak da je Facebook druga najposjećenija stranica u Hrvatskoj, nakon Googlea.⁶

Unatoč tome, zbog većeg broja korisnika snaga Twittera sve se više pokazuje u Hrvatskoj.⁷ Prvo i osnovno, Twitter je najbrži izvor informacija. Na Twitteru se odvija dinamična komunikacija u samo 140 znakova. Značajan je iz razloga što su tamo prisutni novinari, političari i stručnjaci iz različitih područja. Za Twitter je potrebno vrijeme kako bi se uklopilo i započelo komunikaciju, ali se kao društvena mreža ne smije zanemariti unatoč činjenici da je aktivno značajno manje korisnika, nego na Facebooku.

⁵<http://www.digitalnewsreport.org/survey/2018/croatia-2018/> (pribavljeno: 2018-06-18)

⁶<https://www.alexa.com/topsites/countries/HR> (pribavljeno: 2018-04-20)

⁷<https://www.socialbakers.com/statistics/twitter/profiles/croatia/> (pribavljeno: 2018-06-18)

2.5.NEPROFITNE ORGANIZACIJE

Ideju može zastupati pojedinac ili kolektiv. Ukoliko je riječ o organiziranom kolektivu tada on može biti profitnog ili neprofitnog karaktera. S obzirom na to da su glavni promicatelji feminističkih vrijednosti neprofitni subjekti (gledajući kroz prizmu organizacija) u nastavku će biti definiran pojam neprofitnih organizacija. Osim teoretskog uvoda u ovom poglavlju bit će predstavljene i dvije neprofitne organizacije - Vox Feminae i Libela koje spadaju u kategoriju najznačajnijih neprofitnih medija koji promiču feminističke ideje u Hrvatskoj.

Neprofitne organizacije bitni su čimbenici političkih i društvenih zbivanja. One poduzimaju različite akcije u javnosti, nastoje promicati svoja stajališta i interese, blokirati ili potaknuti donošenje odluka, ukratko, trebale bi biti snažan korektiv službene politike. Peter F. Drucker (1990, navedeno u Ovršenik, Ambrož, 1999:101) drži da je pojam neprofitne organizacije neprimjeren, jer definira ono što te organizacije nisu. Za njih je, kaže, važno da im nije cilj podjela dobiti vlasnicima. U zakonskim tekstovima Republike Hrvatske pojam neprofitne organizacije odnosi se na domaće i strane udruge i njihove saveze, zaklade, fundacije, ustanove, umjetničke organizacije, komore, sindikate, udruge poslodavaca te sve druge pravne osobe kojima temeljni cilj osnivanja i djelovanja nije stjecanje dobiti, za koje iz posebnih propisa proizlazi da su neprofitnog karaktera.⁸ Neprofitnost razumijeva zabranu ostvarivanja prihoda radi stjecanja dobiti za članove i druge fizičke ili pravne osobe. Svaki se prihod, dakle, mora utrošiti isključivo za obavljanje i unapređenje djelatnosti kojom se ostvaruju ciljevi utvrđeni statutom organizacije (Ovršenik, Ambrož, 1999).

Radnu snagu neprofitnih organizacija čini plaćeno osoblje, zaposlenici u organizacijama kao što su učitelji i profesori u školama ili pak liječnici i volonteri koji uskaču svojim doprinosom drugim volonterskim organizacijama, azilima itd. Zatim, tu spadaju volonteri, radnici vezani nezavisnim ugovorom te suradnici iz vanjskih organizacija koji pružaju konzultantske usluge.

Prema Peter F. Drucker-u (Drucker, 1993, navedeno u Ovršenik, Ambrož, 1999:101-103), ne bi trebalo postojati većih razlika između profitnih i neprofitnih organizacija na području upravljanja ljudskim potencijalima i ljudskim odnosima. On tako navodi da je posebno važno u neprofitnim organizacijama da zaposlenici budu motivirani (iako im motivacija nije primarno samo novčana), da imaju jasan osjećaj uključenosti, doprinosa i postignuća.

⁸Zakon o financijskom poslovanju i računovodstvu neprofitnih organizacija NN 121/2014

Zaposlenici i volonteri u neprofitnim organizacijama (volonterske organizacije) duboko su predani u društvenom poslanju kojim se organizacija bavi te su inspirirani mogućnošću da nešto promijene ili donesu promjene. Zbog toga nije najveći izazov kako pronaći motivirane ljude (jer oni već traže prilike u neprofitnim organizacijama), već kako kanalizirati njihovu energiju da se ostvare organizacijski ciljevi, tj. misija.⁹

Kako bi neprofitna organizacija ostvarila svoju misiju, potrebni su motivirani i sposobni zaposlenici koji svojim poletom, inteligencijom, energičnošću i entuzijazmom uspješno rješavaju tekuće zadatke i na taj način ostvaruju ciljeve organizacije.

Iz tog razloga Marić (2018) tvrdi da neprofitne organizacije često počivaju na volonterizmu ili dragovoljnom radu koji neplaćena, neprofitna djelatnost osobito važna za neprofitne organizacije jer naglašava humanu paradigmu suvremenog društva. Volontiranje je aktivnost koja se slobodno poduzima, koja nije plaćena i čini se na dobrobit drugih. Volonteri u pravilu daruju svoje slobodno vrijeme za određenu aktivnost. Volonterski rad može biti formaliziran (u okviru djelovanja neprofitnih organizacija) i neformalan. Postoji potreba za razvijanjem programa za volontere (u onim organizacijama gdje rad volontera ima značajnu ulogu) koji bi sistematično razradili pitanja planiranja, definiranja i razvoja takovih programa. Uspješna uključenost volontera nije stvar slučaja, već rezultat predanog rada menadžmenta program volontera ne ostane samo na dobrim namjerama dobar menadžment mora učiniti sve ostalo (Marić, 2018).

Kada se govori o neprofitnim organizacijama kao agentima društvenih promjena, može se reći da upravo volonteri donose temeljnu kvalitativnu razliku razvoju civilnog društva i ispunjenju različitih društvenih potreba. Neki od ključnih razloga za uključivanje u rad neprofitnih organizacija su: osjećaj samoostvarenja, altruizam, druženje/zajedništvo s ljudima, učenje o nekom području, stvaranje ili sudjelovanje u razvoju organizacije, ostvarivanje društveno važnih kontakata, usavršavanje ili razvoj kompetencija, dobiti mogućnost, osigurati ulaz u neku organizaciju i društveni angažman.

Neki od razloga zašto se ljudi uključuju u rad neprofitnih organizacija su: da pomognu društvu i zajednici, da povećaju samopouzdanje, da pomognu prijateljima, da stvore nove prijatelje, da izađu izvan svog posla, poboljšaju svoj životopis, da razviju nove vještine i uživaju u nečemu što vole (Marić, 2018).

⁹<http://www.efos.unios.hr/neprofitni-marketing/nastavni-materijali/> (pribavljeno: 2018-4-21)

Postoji, također, mnogo slučajeva gdje zaposleni pristupaju radu u neprofitnim organizacijama pri čemu je Drucker (1990) razvio svoju teoriju da ti brojni ljudi iz biznisa (banaka, osiguravajućih društava, računalne branše i drugi) rade u neprofitnim organizacijama zato što na svom poslu nemaju dovoljno izazova, nemaju dovoljno postignuća, nemaju dovoljno odgovornosti, nemaju misiju i postoji samo probitačnost.

Dragovoljni rad predstavlja ekonomsku kategoriju. Njihova je uloga neprocjenjiva u prepoznavanju novih socijalnih potreba i rješavanjem problema koji su zajedničke naravi. Rad volontera treba biti stručno vođen i organiziran, treba posebnu pažnju posvetiti potpori njihovog rada i razvoja te njihove promocije. Neprofitne organizacije postižu najviše kada pronađu najbolje i najsposobnije ljude te im omoguće rast i razvoj.

2.5.1. Neprofitni mediji

Jedan od javnih oblika neprofitnih organizacija su i neprofitni mediji, a oni se definiraju kao neprofitni internetski portali, novine, časopisi i proizvođači radijskog ili televizijskog programa bez obzira na način distribucije sadržaja. UNESCO neprofitne medije naziva „mediji zajednice“ i definirao ih kao one koji ne djeluju za profit, već za društvenu korist i korist zajednice. Oni bi trebali biti u vlasništvu, služiti i biti odgovorni zajednici u ime koje djeluju i kao takvi trebali bi omogućiti participaciju zajednice u stvaranju programa (Vozab, Peruško, Čuvalo, 2017).

Prema Zakonu o elektroničkim medijima¹⁰ nakladnici neprofitnih medija mogu biti ustanove, vijeća i udruge nacionalnih manjina, obrazovne ustanove, zdravstvene ustanove te druge ustanove, vjerske zajednice, studentske udruge, školske udruge, udruge građana i druge nevladine udruge s pravnom osobnošću te neprofitne zadruge posvećene zadovoljavanju informativnih, obrazovnih, znanstvenih, stručnih, umjetničkih, kulturnih, vjerskih i drugih potreba javnosti.

Isti Zakon navodi da neprofitni mediji dobit smiju koristiti samo za unapređenje i razvoj vlastite djelatnosti. Navedeno znači da višak prihoda u odnosu na rashode mora biti utrošen na zadovoljavanje komunikacijskih potreba javnosti te ne može, kako kod komercijalnih medija, biti uložan u neku drugu djelatnost niti može biti podignut kao profit. Zakonski, tri elementa pravno i financijski određuju neprofitne medije:

¹⁰ Zakon o elektroničkim medijima, NN 153/09, 84/11, 94/13

- neprofitni medij je pravna osoba
- neprofitni medij ne iskazuje dobit
- plaće su limitirane do razine uobičajen za javne ustanove koje se financiraju iz državnog proračuna¹¹

Kada je riječ o Hrvatskoj, usprkos evidentnoj važnosti neprofitnih medija, oni imaju iznimno loš status. Glavni problem je zakonodavstvo, odnosno dodjeljivanje koncesija. Naime, kriteriji pod kojima se dodjeljuju koncesije komercijalnim medijima vrijede i za neprofitne medije. Poradi toga se otežava pokretanje televizijskih ili radijskih neprofitnih medija, oni se u najvećoj mjeri u Hrvatskoj pojavljuju u obliku internetskih medija. U hrvatskom društvu je još uvijek nedovoljno razvijena svijest da neprofitni mediji pojedincima i svim zaknutima u javnoj komunikaciji olakšavaju javne rasprave i izražavanje mišljenja, osvještavaju građane o društvenim institucijama, lokalnim vlastima, pitanjima zapošljavanja i slično (Ilišin, Gvozdanović i Potočnik, 2015:232-235).

Korisnici neprofitnih medija više slućaju političke intervju i obrazovni radijski program od prosječnog korisnika interneta te se stoga mogu ubrojiti u skupinu informativno zainteresirane publike. Publika neprofitnih medija bitno više prati informativne i dokumentarne programe na televiziji u odnosu na prosječne gledatelje televizije. Neprofitni mediji u Hrvatskoj imaju pozitivan normativan doprinos vezan uz demokraciju u vidu informiranja građana i poticanja građana na sudjelovanje u politici. Rijeć je o publici s jaćim politićkim interesom i jaćim osjećajem unutarnje djelotvornosti (Vozab, Peruško, Čuvalo, 2017).

U nastavku će biti opisani neprofitni portali Vof Feminae i Libela.

2.5.2. Libela

CESI, nevladina feministićka udruga pokrenula je internetski portal Libela 2009. godine pomoću potpore Nacionalne zaklade za razvoj civilnog društva i Ureda za ravnopravnost spolova Vlade Republike Hrvatske. Web portal se nalazi na adresi: www.libela.org. Libela je prvotno bila portal koji je donosio informacije o politićarkama koje su dotad bile medijski nevidljive, a danas je to *news* portal. Prvotno je Libela bila zamišljena kao mali web portal koji će biti usko fokusiran na politiku. No, ono što je važno napomenuti da su Libelu ćinili i ćine ljudi kojima je važno govoriti o feminizmu, o rodnoj ravnopravnosti, o radnićkim pravima i demokraciji.

¹¹ Zakon o elektronićkim medijima, NN 153/09, 84/11, 94/13

Libela je portal koji nema nijednu zaposlenu osobu te funkcionira uz puno volonterskog rada. Urednici, novinari i suradnici za svoj rad dobivaju tek sitne honorare. Riječ je o entuzijastima čija je ideja da portal i redakcijska lista budu maksimalno otvoreni svima koje zanimaju rodna i klasna pitanja te su usmjereni da svakome daju priliku da se izrazi uz mentoriranje od strane urednica.¹²

Libela je, kako je navedeno na naslovnoj stranici portala, informacijski portal o rodu, spolu i demokraciji. Tekstovi na portalu ne izražavaju mišljenje i stavove CESI, već isključivo mišljenje i stavove njihovih autora/autorica. Nadalje, uredništvo zadržava pravo brisanja svih komentara koji promiču seksizam, netoleranciju, nasilje i šire mržnju. Komentari su svojstvo njihovih autora/autorica te ne izražavaju mišljenje uredništva. Na stranici portala navedeni su donatori ovog neprofitnog medija: Nacionalna zaklada za razvoj civilnog društva, Ured za ravnopravnost spolova, Vlada Republike Hrvatske, Grad Zagreb, Francusko veleposlanstvo u Hrvatskoj i Ministarstvo kulture.¹³

Ovaj portal prati društveno i političko djelovanje žena i muškaraca koji promiču aktivno građanstvo, participativnu demokraciju i rodnu ravnopravnost, rad mehanizama za promicanje rodne ravnopravnosti, provedbu politika rodne ravnopravnosti, izbore na svim razinama, rad organizacija civilnog društva koje se bave rodnom ravnopravnošću i aktivnim građanstvom te probleme i prepreke s kojima se žene, ali i građani općenito suočavaju u demokratskim procesima. Ovaj portal pruža i informacije o relevantnim hrvatskim, europskim i svjetskim događajima na navedenom području.¹⁴

2.5.3. Vox feminae

Portal Vox Feminae s radom je započeo 2006. godine te on na jedinstven način povezuje teme iz različitih društvenih sfera na koje gleda kroz rodnu prizmu uključujući kritičko promišljanje, nadzor ekonomskih i političkih centara moći, a veliki je naglasak na pozitivnim primjerima u kojima se rodna ravnopravnost ogleda, bilo da se radi o kulturi, politici, ugroženim skupinama ili društvenim aktualnostima. Na taj način nastoji doprinijeti pluralizmu medijskog polja u Hrvatskoj s ciljem demokratizacije društva i poboljšanja vidljivosti i utjecaja žena i njihovog doprinosa u svim društvenim područjima.

¹²<https://www.libela.org/razgovor/6957-libela-ce-stajati-na-pravoj-strani-povijesti/> (pribavljeno: 2018-03-11)

¹³<https://libela.org/impressum/> (pribavljeno: 2018-03-11)

¹⁴<https://ravnopravnost.gov.hr/vijesti/libela-portal-o-rodu-spolu-i-demokraciji-1866/1866> (pribavljeno: 2018-04-22)

Rad portala financijski podržavaju Grad Zagreb i Fond za poticanje pluralizma i raznovrsnosti elektroničkih medija (AEM). Udruga K-zona je korisnica institucionalne podrške Nacionalne zaklade za razvoj civilnog društva za stabilizaciju i/ili razvoj udruge. Rad društveno kulturnog centra Šesnaestica financijski podržava Zaklada Kultura nova.¹⁵ Vox Feminae podržava i prezentira rad umjetnica, poduzetnica, građanskih inicijativa, nevladinih udruga i drugih rodno osviještenih i društveno odgovornih skupina i pojedinaca kroz internetski portal, video produkciju, video i web usluge, edukacije, savjetovanje i Vox Feminae festival.

Portal izlazi svakodnevno te uvodi u javni prostor sljedeće teme koje u svojim aspektima utječu na postizanje što ravnopravnijeg društva i povećanje kvalitete života:

- rodna ravnopravnost, LGBTIQ ravnopravnost, aktivno građanstvo i civilno društvo
- socijalna i radnička prava, društvena pravda, distribucija sredstava
- kultura, umjetnost, nove tehnologije u svrhu društvenih promjena
- mladi, posebno mlade žene i tinejdžerska populacija (edukacija – osnove rodno ravnopravnih tema, slobodno vrijeme, zdravlje, seksualnosti, volonterstvo).

Ovaj portal radi na razvoju rodne ravnopravnosti, kulture i znanja pojedinaca te korištenjem informacijsko-komunikacijskih tehnologija stvara godinama model održivosti neprofitnog.¹⁶

¹⁵<http://www.voxfeminae.net/>(pribavljeno: 2018-03-11)

¹⁶<https://www.voxfeminae.net/docs/izvjestaj2016.pdf>(pribavljeno: 2018-03-11)

3. METODOLOGIJA

Za potrebe ovog rada korišten je mješoviti istraživački pristup koji se sastoji od miješanja kvantitativnog i kvalitativnog pristupa u jednom istraživanju. U međunarodnim društvenim istraživanjima mješoviti istraživački pristup sve je češći, dok je u hrvatskim znanstvenim istraživanjima, bilo u području društvenih ili drugih znanosti, mješoviti pristup izuzetno rijedak. (Sekol, Maurović, 2017) U prvom dijelu istraživanja korištena je deskriptivna statistička analiza karakteristika objava portala Voxfeminae.net i Libela.org na *Facebooku*. Za potrebe statističke analize sadržaj je prikupljen u vremenskom razdoblju od četiri mjeseca, odnosno od 15.12.2017. do 15.04. 2018. godine, a uzorak je obuhvatio službene *Facebook* stranice hrvatskih feminističkih portala Vox Feminae i Libela. Analizirani su javno dostupni podaci, a njihov izvor bio je sadržaj „vremenske crte“ (*timeline*) pojedine *Facebook* stranice. Jedinice analize bile su objave, *likeovi*, dijeljenja i pripadajući komentari, pri čemu je najveći fokus bio na objavama administratora, te interakciji posjetitelja, odnosno njihova angažiranost. Također je analizirana komparacija oba portala tj. usporedba količine objavljenih *postova*. Objavljeni postovi su podijeljeni po tipu, odnosno je li objavljen samo status u obliku osobnog komentara, fotografije ili poveznice. Statistika je zabilježila broj komentara, broj *likeova* i dijeljenja za svaki tip objave.

S obzirom da se na društvenoj mreži Facebook, ali i ostalim društvenim mrežama nalazi velika količina podataka potrebno je koristiti računalne alate kako bi se što bolje raščlanili podaci koji su naposljetku potrebni za analizu dobivenog sadržaja. (Rieder, 2013) Analiza javno dostupnog sadržaja na društvenim mrežama poput Facebooka postaje sve popularnija metoda za proučavanje društveno-političkih pitanja (Dang-Xuan, Stieglitz 2013:1280). Podaci su prikupljeni putem Netvizza, aplikacije koja je razvijena na samoj Facebook platformi. Netvizz izbacuje rezultate u „sirovom“ obliku u Excel tablici i nije ograničena na određeni vremenski period za koji može povući podatke, ali je ograničena količinom podataka koje može obraditi, pri čemu veća količina podataka znači i duže čekanje na obradu tih podataka. Za Netvizz njegov tvorac navodi da je primarno namijenjen društvenim istraživanjima. (Rieder 2013)

U drugom dijelu istraživanja korištena je kvalitativna metoda, analiza diskursa. Prema Sarah Mills (1997), diskurs je poprište djelovanja ideologije, ali ne i sam po sebi ideološka formacija, on se dotiče primjene jezika, ali i svih mogućih namjernih i nenamjernih ishoda

koji izravno i/ili neizravno mogu proizići iz konkretnih jezičnih strategija. Pojam teorije diskursa usko je povezan sa feminističkom teorijom, posebice u socio-političkom smislu (Mills, 1997), pri čemu diskurs prenosi i proizvodi moć; podržava je, ali je također potkopava i izlaže (Foucault, 1978). U predmetu analize diskursa objasniti će se na koji način dva portala svojem čitalaštvu prezentiraju feminističke teme. Za uzorak istraživanja korišteni su objave s najvećom angažiranosti. Analizirano je ukupno deset objava, odnosno po pet objava pojedinačnog portala sa službenih Facebook stranica.

Ovim dvjema metodama istraživanja na navedenom uzorku htjelo se odgovoriti na tri istraživačka pitanja:

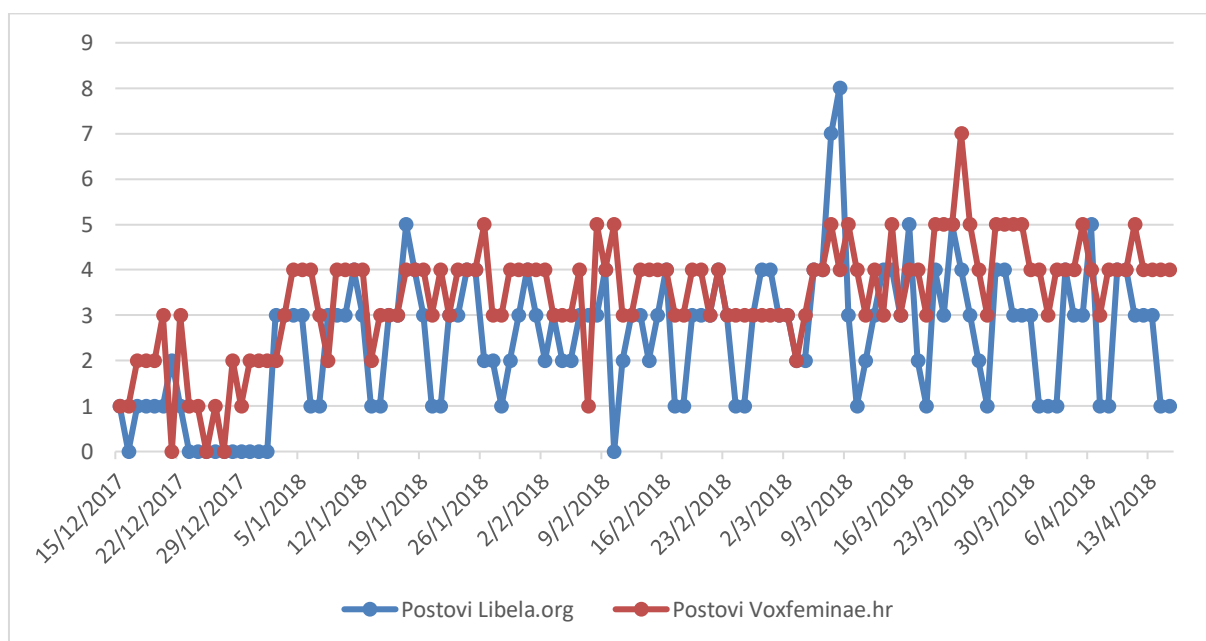
1. Koja je razlika u količini obavljenih postova na službenim *Facebook* stranicama portala Vox feminae i Libela?
2. Koja je razlika u angažiranosti publike portala Vox feminae i Libela?
3. Koje su karakteristike objava s najvećom angažiranosti?

Cilj istraživanja je bio napraviti komparaciju oba portala te uvidjeti njihovu zastupljenost na društvenim mrežama. Osim toga, fokus je bio i na publici odnosno, koliko su feminističke teme prihvatljive u Hrvatskoj i je li objavljeni sadržaj stvara i dovodi do novih diskusija među posjetiteljima društvene mreže Facebook. Analizom diskursa objavljenog sadržaja fokus je bio na same portale i njihovu angažiranost prema publici tj. na koji način je strukturiran objavljeni tekst i na koji način prezentiraju informacije i vijesti.

4. REZULTATI ISTRAŽIVANJA

4.1. Statistička analiza podataka

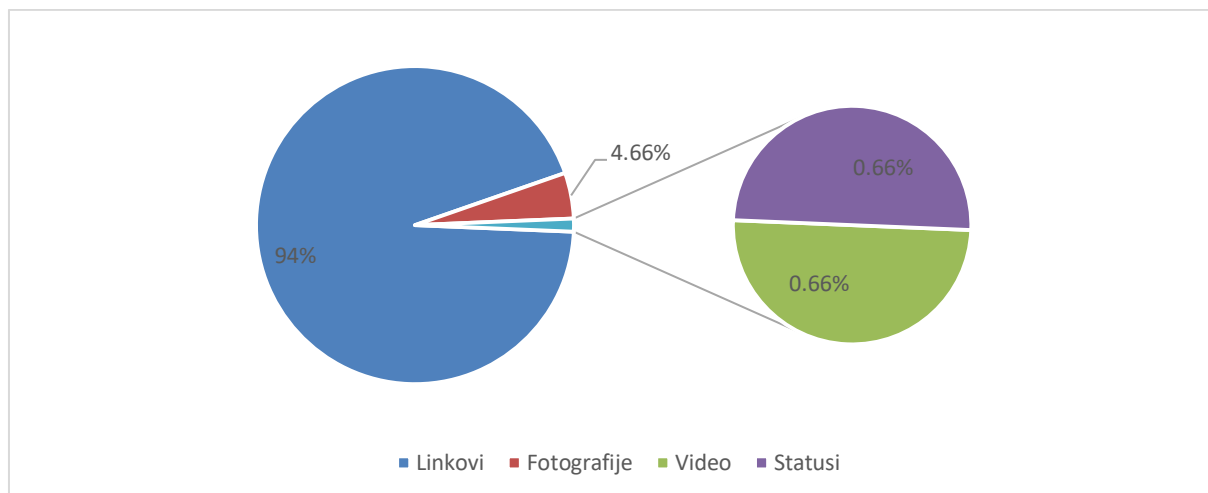
U ovom dijelu teksta bit će dan odgovor na prvo istraživačko pitanje odnosno definirat će se razlika u objavljivanju postova na Facebook stranicama portala Libela.org i Voxfeminae.net. Utvrđeno je da je u razdoblju između 15.12. 2017. i 15.04.2018. na Facebook stranici Libela.org objavljeno 300 postova (u prosjeku 2.46 objava po danu), a na stranici Voxfeminae.net 417 postova (u prosjeku 3.42 objava po danu). Prema tome na stranici Voxfeminae.net dnevno se u prosjeku objavljuje 1.39 puta više postova nego na stranici Libela.org. Razlika se očituje i kroz činjenicu što na stranici Libela.org čak 12 puta nije objavljena niti jedna objava, a na stranici Voxfeminae.net to je slučaj samo za 3 dana. Na stranici Libela.org čak 10 dana uzastopce nije objavljen niti jedna objava, a spomenuti dani uključuju razdoblje od 23.12.2017. do 02.01.2018. U istom razdoblju na stranici Voxfeminae.net postovi nisu objavljeni samo na dva datuma (**grafikon 1.**).

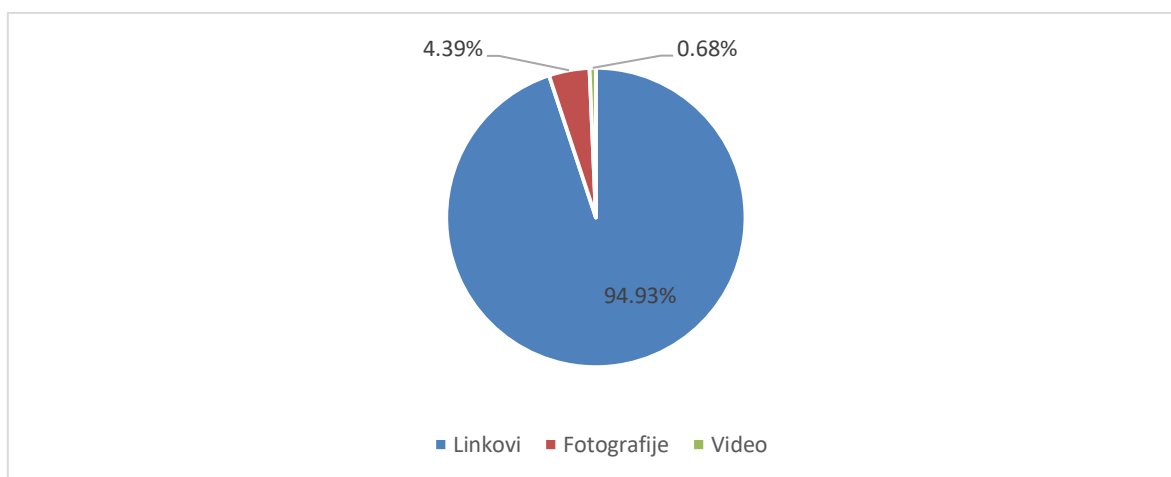
Grafikon 1. Broj objavljenih postova na Facebook stranicama Libela.org i Voxfeminae.net za razdoblje 15.12. 2017. - 15.4. 2018, Izvor: autorica

Na temelju toga se može pretpostaviti da administratori navedenih stranica krajem godine uzimaju godišnji odmor (Libela.org) ili rade smanjenim obujmom (Voxfeminae.net). Na

stranici Libela.org, dnevno je objavljen samo jedan post 26 puta, a na stranici Voxfeminae.net to je bio slučaj 4 puta. Prema tome, čak u 31.15% (38 dana) promatranog razdoblja, na stranici Libela.org objavljen je samo jedan ili nijedan post, a na stranici Voxfeminae.net to je bio slučaj u sedam dana odnosno 5.74% promatranog razdoblja. Od 300 objavljenih postova na stranici Libela.org, bilo je 282 poveznica, 14 fotografija, 2 videa te 2 statusa, odnosno poveznice su činile 94%, fotografije 4,66%, videi 0,67% te statusi također 0,67% ukupnih postova (**grafikon 2.**).

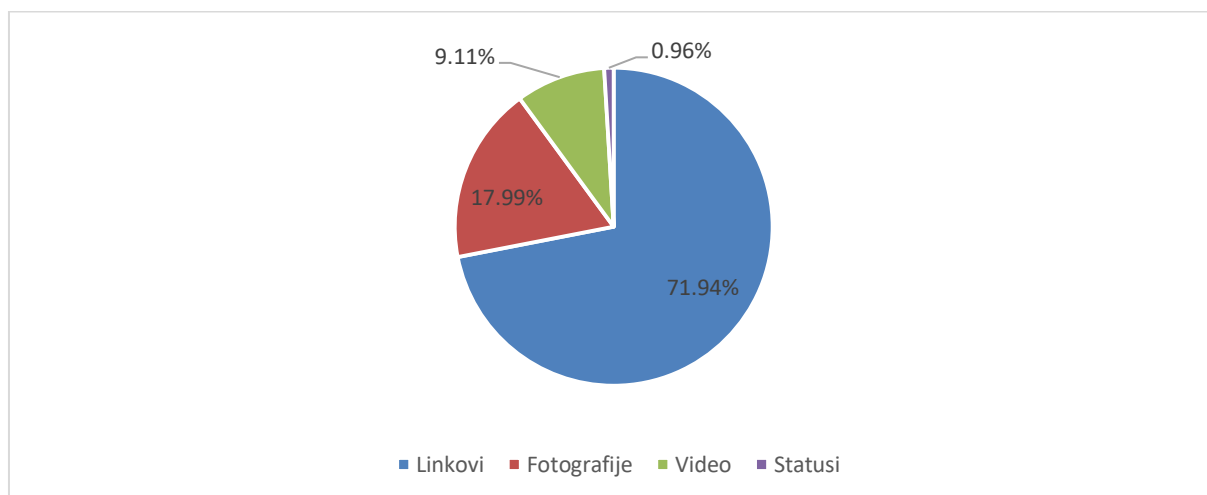

Grafikon 2. Postotni udio broja poveznica, fotografija, videa i statusa u objavljenim postovima na Facebook stranici Libela.org za razdoblje 15.12. 2017. - 15.4. 2018. Izvor: autorica

Grafikon 3. Postotni udio broja poveznica, fotografija i videa u postovima koje su objavili administratori na Facebook stranici Libela.org za razdoblje 15.12. 2017. - 15.4. 2018. Izvor: autorica

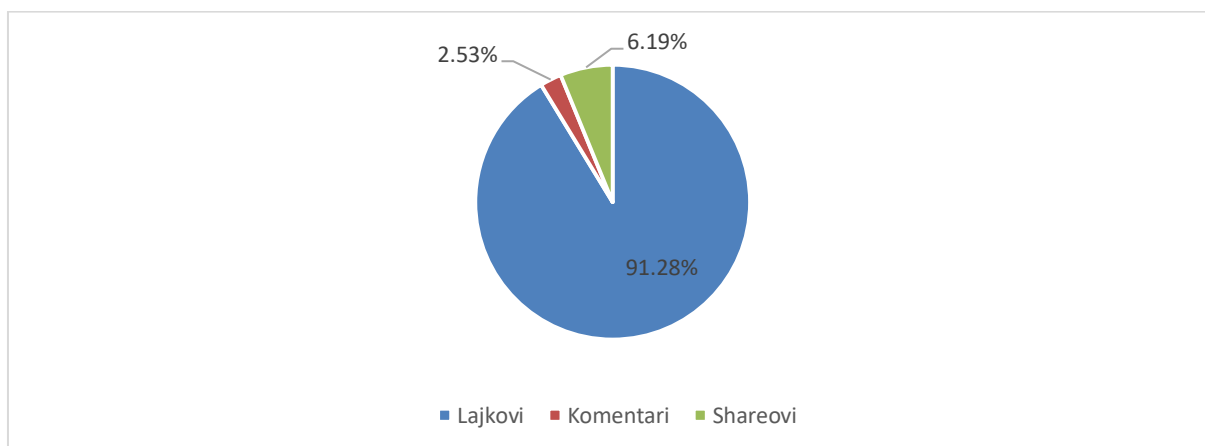
Od svih objavljenih postova, 296 su ih objavili administratori stranice, a tek četiri ih je objavio netko od publike. Od tih četiri, čak su dva statusa, jedan link te jedna fotografija. Ako se usporedi struktura svih objavljenih postova na stranici Libela.org s postovima koje su objavili administratori stranice, razlika udjela poveznica, fotografija i videa nije značajna (poveznice čine 94.93%, fotografije 4,39%, a videa 0,68%) (**grafikon 3.**). Ipak, kao što je već rečeno, u strukturi objava administratora ne nalazi se niti jedan status. S druge strane, na stranici Voxfeminae.net objavljeno je 417 objava od kojih je bilo 300 poveznica, 75 fotografija, 38 videa i 4 statusa, odnosno poveznice su činile 71.94%, fotografije 17.99%, videa 9,11%, a statusi 0,96% ukupnih objava (**grafikon 4**). Za razliku od Libele.org, na stranici Voxfeminae.net sve postove su objavili administratori stranice. Iz navedenih podataka može se zaključiti da administratori dvaju stranica imaju različitu strategiju objavljivanja postova. U slučaju Libele.org administratori su objavljivali gotovo isključivo poveznice uz tek poneku fotografiju, a broj objavljenih videa je zanemariv. Struktura objava koje su administratori objavljivali na stranici Voxfeminae.net heterogenija je nego u primjeru Libele.org. Iako su poveznice i ovom primjeru najzastupljenije, objave druge vrste čine oko 28% ukupne strukture. Također, kao što je slučaj i sa stranicom Libela.org, i na stranici Voxfeminae.net objave koje se nalaze na drugom mjestu zastupljenosti jesu fotografije. Ipak u ovom slučaju postotak fotografija koje su objavljene na stranici i više je nego dvostruko veći nego na primjeru Libele.org.

Grafikon 4. Postotni udio broja linkova, fotografija, videa i statusa u objavljenim postovima na Facebook stranici Voxfeminae.net za razdoblje 15.12. 2017. - 15.4. 2018. Izvor: autorica

Zaključno rečeno, u promatranom razdoblju, na stranici Voxfeminae.net u prosjeku se dnevno objavljuje više postova (3.42 posta naspram 2,46 posta koja su objavljena na stranici Libela.org). Također na toj je stranici u 94,26 % dana objavljeno dva ili više postova, a na stranici Libela.org to je slučaj u 68.85% dana. Struktura objava je heterogenija na stranici Voxfeminae.net iako su na obje stranice najzastupljenije poveznice. Također, na stranici Libela.org tek u manjem dijelu postove je objavljivala publika (1.33% objava u ukupnom broju objava), dok su na stranici Voxfeminae.net sve postove objavljivali administratori stranice.

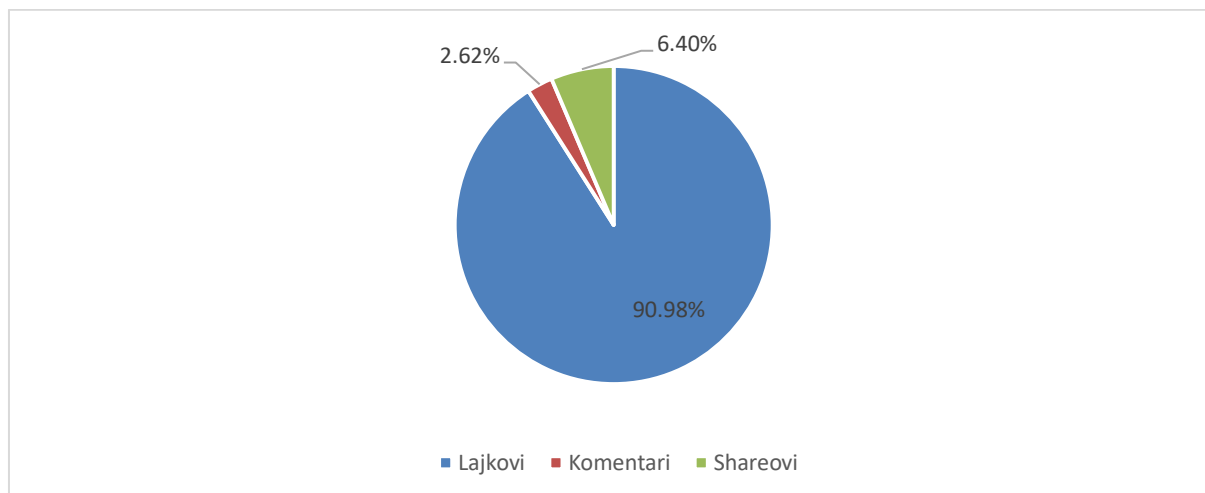
U nastavku će biti dan odgovor na drugo istraživačko pitanje odnosno bit će definirana razlika u angažiranosti publike na stranicama Libela.org i Voxfeminae.net. Prema podacima dostupnima na Facebooku, do datuma 11.06.2018. stranicu Libela.org je *likealo* 13.958 osoba, a stranicu Voxfeminae.net 16.116 osoba. Ukupan zbroj *likeova*, komentara i dijeljenja na postove objavljene u tom razdoblju na stranici Libela.org iznosio je 7802 (u prosjeku 26.01 po objavi), a za stranicu Voxfeminae.net 23793 (u prosjeku 57.01 po objavi) Strukturu angažiranosti publike na stranici Libela.org činilo je 7122 *likeova* (u prosjeku 23.74 po objavi), 197 komentara (u prosjeku 0.66 po objavi) i 483 dijeljenja (u prosjeku 1.61 po objavi), odnosno *likeovi* su činili 91,28%, komentari 2,53%, a dijeljenja 6,19% angažiranosti publike (**grafikon 5.**).

Grafikon 5. Udio broja *likeova*, komentara i dijeljenja u angažiranosti publike za objavljene postove na Facebook stranici Libela.org za razdoblje 15.12.2017. - 15.04.2018. Izvor: autorica

Strukturu angažiranosti publike na stranici Voxfeminae.net činilo je 21646 *likeova* (u prosjeku 51.91 po objavi), 623 komentara (u prosjeku 1,49 po objavi) i 1524 dijeljenja (u

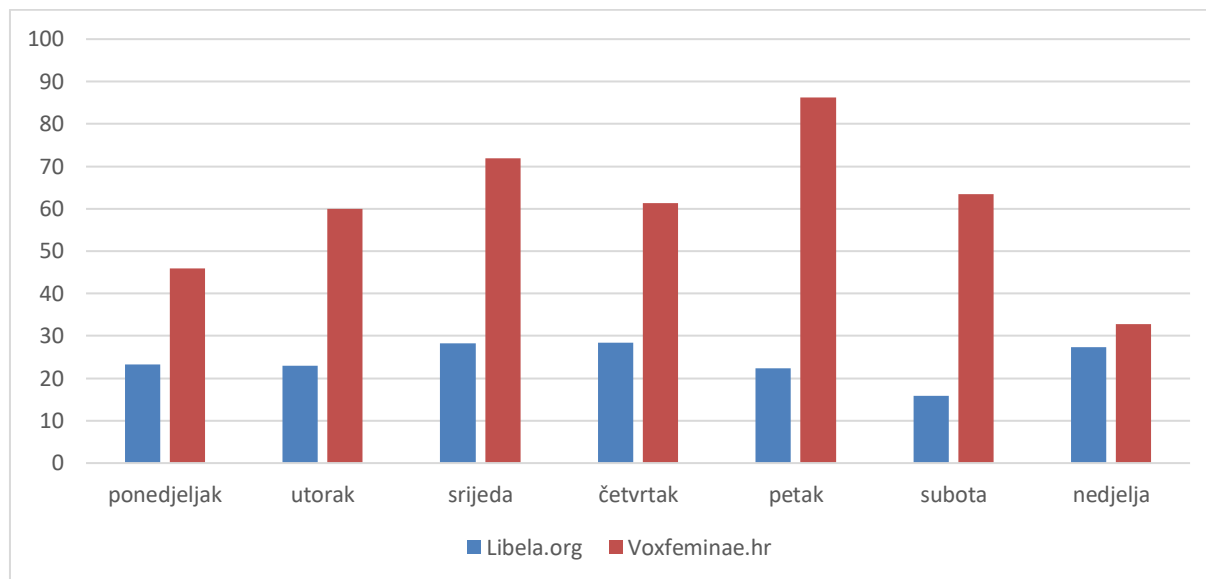
prosjeku 3.65 po objavi) što znači da su *likeovi* činili 90,98%, komentari 2,42%, a dijeljenja 6,40% angažiranosti publike (**grafikon 6.**).

Grafikon 6. Udio broja *likeova*, komentara i dijeljenja u angažiranosti publike za objavljene postove na Facebook stranici Voxfeminae.net za razdoblje 15.12.2017. - 15.04.2018. Izvor: autorica

Likeovi se mogu okarakterizirati kao najjednostavniji, dok komentari i dijeljenja spadaju u složeniji oblik angažiranosti publike. S obzirom na to da stranica Voxfeminae.net ima samo 1,15 puta više *likeova* same stranice, a čak 2,19 veću angažiranost publike po objavi (ukupna angažiranost publike je veća 3,05 puta) može se pretpostaviti da stranica Voxfeminae.net objavljuje sadržaj koji je zanimljiviji ciljanoj publici. Unatoč tome struktura angažiranosti publike na obje stranice gotovo je jednaka tj. veća angažiranost publike na Voxfeminae.net nije pridonijela povećanju složenijih oblika angažiranosti. Između ostalog, angažiranost publike po objavi varirala je ovisno o danima u tjednu (**grafikon 7.**). Za stranicu Libela.org najveća prosječna angažiranost po objavi bila je srijedom (28,2) te najniža subotom (15,79). S druge strane na stranici Voxfeminae.net najveće prosječne vrijednosti su bile petkom (86,17), a najniže nedjeljom (32,76). Zaključno se može utvrditi da je ukupna angažiranost, ali i prosječna angažiranost publike po objavi veća na Facebook stranici Voxfeminae.net. Na obje je stranice prosječna struktura angažiranosti publike gotovo identična. U najvećoj mjeri prevladavaju *likeovi*, a zatim slijede dijeljenja i komentari. Studije su pokazale da objavljivanje srijedom povećava angažiranost posjetitelja (Miller, 2012), a da je "srijedom stopa angažiranosti 8% iznad prosjeka i da se angažiranost može povećati objavljivanjem srijedom i nedjeljom" (Bullas, 2012) Razlika u prosječnoj angažiranosti po objavi razlikuje se ovisno o danu u tjednu za obje stranice. U primjeru stranice Libela.org najveća prosječna

angažiranost po objavi bila je srijedom što potvrđuje studiju, a na stranici Voxfeminae.net petkom što nije u skladu s pravilnostima utvrđenim u navedenim studijama.

Grafikon 7. Prikaz prosječne angažiranosti po objavi kroz tjedan na Facebook stranicama Libela.org i Voxfeminae.net za razdoblje 15.12. 2017. - 15.4. 2018. Izvor: autorica

4.2. Analiza diskursa

U nastavku će biti dan odgovor na treće istraživačko pitanje: „Koje su karakteristike objava s najvećom angažiranosti?“ U svrhu iznalaženja odgovora prvo će biti analiziran diskurs postova objavljenih na Facebook stranicama Libela.org i Voxfeminae.net s najvećom angažiranosti u promatranom razdoblju, a na temelju analize diskursa bit će doneseni zaključci koji će odgovoriti na postavljeno pitanje. Prilikom analize diskursa razmotrit će se na koji način dva portala svojem čitalaštvu prezentiraju feminističke teme.

VOXFEMINAE.NET

„Željka Markić danas je pred Općinskim kaznenim sudom u Zagrebu nepravomoćno proglašena krivom za klevetu. Presuda je donesena na osnovu tužbe koju je protiv nje podigla književnica i filmska kritičarka Mima Simić zbog tvrdnji koje je Markić izgovorila u veljači 2016. u intervjuu za Jutarnji list, a vezano uz portal VoxFeminae!“ objavljeno 17.01.2017. (1209 *likeova*, 19 komentara, 34 dijeljenja: 1261 ukupna angažiranost)

Ova objava imala je najveću angažiranost u promatranom razdoblju, a uz navedenu objavu priložen je i link na članak objavljen na portalu Voxfeminae.net pod naslovom „Mima Simić dobila tužbu protiv Željke Markić“. U članku se navodi da je Željka Markić osuđena za klevetu, a u tekstu se citira i intervju Željke Markić koji je bio povod tužbi: „Dovoljno govori činjenica da je u ove tri godine 88 posto ukupnih sredstava, oko 1,3 milijuna eura, podijeljeno na 12 posto portala odnosno udruga. Naveli smo brojne primjere sukoba interesa, primjerice Mima Simić, LGBT aktivistica, tri je godine zaredom bila birana u Povjerenstvo te je to isto povjerenstvo dodjeljivalo sredstva portalu VoxFeminae kojemu je njezina partnerica bila stručna suradnica ...“ U članku nije navedeno koji dio navoda je sporan pa tako čitatelj može samo zaključiti da Mima Simić nije dodjeljivala sredstava vodeći se neprofesionalnim kriterijima. Ipak ostaje upitno je li Mima Simić uopće sudjelovala u radu povjerenstva, je li njezina partnerica bila stručna suradnica portala Voxfeminae.net te jesu li navedeni financijski iznosi točni. S obzirom na to da je Željka Markić jedna od predvodnica dijela hrvatskog društva koji se oštro protivi feminističkim tendencijama nije neobično da je tekst članka u najvećoj mjeri posvećen važnosti presude Željke Markić za društvo, a ne detaljnim razlozima presude. Kako je riječ o prvoj presudi dotičnoj osobi koja predstavlja simbol neprijateljstva prema feminizmu u Hrvatskoj, angažiranost publike koja se svjetonazorski slaže sa stavovima portala bio je očekivano velik.

„Prosvjedna akcija "STOP fundamentalističkom nasilju nad ženama" (foto: Sandra Benčić)“ objavljeno 15.12.2017. (531 *likeova*, 20 komentara, 7 dijeljenja, 598 ukupna angažiranost)

Uz ovaj post objavljena je fotografija koja prikazuje skupinu žena postrojenu ispred zgrade sabora. Žene se odjevene u crvene halje, većinom su pognutih glava na kojima nose bijele kape, a u rukama drže transparente. Transparenti koji se mogu očitati s fotografije glase: „Lažete nas“, i „Stop fundamentalističkom nasilju nad ženama“. Iako je poruka same objave jasna, u njemu se ne nalaze informacije koje pružaju širi kontekst prosvjedne akcije. Ipak, o samoj akciji se može doznati nešto više u članku koji je istog dana objavljen na portalu. Prosvjed je održan iz razloga što na zadnjoj sjednici sabora te godine nije usvojena Konvencija Vijeća Europe o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u obitelji, a prosvjednice su svojom odjećom željele imitirati izgled protagonistice serije 'Sluškinjina priča' i tako upozoriti na položaj žena u Hrvatskoj. Iako se u samoj objavi ne nalazi mnogo informacija, ova objava ima drugu najveću angažiranost publike u promatranom razdoblju.

Prema tome može se pretpostaviti da je Facebook publika angažirana na objavi već unaprijed bila upoznata sa samom akcijom na što su administratori stranice vjerojatno računali prilikom plasiranja objave. Drugi mogući razlog velike angažiranosti je odjeća kojom su se aktivistice referirale na popularnu kulturu odnosno seriju „Sluškinjina priča“. Drugim riječima, dosjetljivost aktivistica uz pomoć koje su upozorili na probleme u društvu jedan je od mogućih razloga velike uključenosti publike.

„S velikom radošću javljamo da smo među 312 kandidata dobile potporu za daljnji razvoj društvenog poduzeća i društvene igre "Strašne žene / FierceWomen". Već u ponedjeljak 5. ožujka krećemo u *crowdfunding* kampanju u kojoj ćete moći rezervirati svoj primjerak igre!“ objavljeno 28.02.2018. (533 *likeova*, 7 komentara, 12 dijeljenja, 522 ukupna angažiranost)

Uz ovu objavu nalazi se i link na članak objavljen na portalu Voxfeminae.net pod naslovom: „Strašne žene“ među dobitnicama potpore programa pokreni nešto svoje. U članku se nalaze informacije o projektu K-zone kojem je ATC grupa odlučila pružiti financijsku i mentorsku potporu. Potpora je dodijeljena za daljnji razvoj društvene igre pod nazivom „Strašne žene“ koja za cilj ima: „razbiti rodne stereotipe i predrasude o sposobnostima, interesima i postignućima žena te učiniti njihov rad vidljivim osnažujući tako nove generacije strašnih žena.“ Iako je u članku navedeno da na portalu Voxfeminae.net već duže vrijeme postoji rubrika „Strašne žene“, nigdje nije navedeno u kojem su odnosu portal i K-zona iako je za pretpostaviti da određeni odnos postoji jer društvena igra i rubrika portala nose isto ime. U prilog pretpostavci o povezanosti portala i grupe ide i činjenica što je objava pisana u prvom licu množine: „...javljamo da smo... dobile potporu za daljnji razvoj...“, „...Već u ponedjeljak 5. ožujka krećemo u *crowdfunding* kampanju...“. Više informacije o K-zoni moguće je pronaći na portalu Voxfeminae.net, a tamo je navedeno da je udruga K-zona osnivač portala. Prema tome može se pretpostaviti da administrator *Facebook* stranice i pisac članka nisu imali potrebu definirati odnos dvaju subjekata jer su smatrali da je publika već upoznata s dotičnim međuosobnom. Jedan od mogućih razloga velike angažiranosti jest pretpostavka da je publika uistinu bila upoznata s odnosom portala i udruge pa su ljudi koji prate Facebook stranicu pozitivno reagirali na uspjeh udruge. Drugi potencijalni razlog objašnjava veliku angažiranost kroz mogućnost da publika nije upoznata s međuosobnom, a njihove reakcije posljedica su podrške razvoju društvene igre. S druge strane, treća mogućnost istovremeno uključuje poznavanje odnosa, potporu udruzi te podršku razvoju igre.

“Island je prva zemlja na svijetu koja je donijela zakon prema kojem poslodavci moraju za isti rad davati jednaku plaću muškarcima i ženama, a ukoliko to ne učine, očekuju ih kazne.” Objavljeno 05.01.2107 (468 *likeova*, 7 komentara, 36 dijeljenja, 511 ukupna angažiranost)

Uz objavu je priložen i link na članak na portalu Voxfeminae.net, a naslov članka glasi „Island zakonom zabranio razlike u plaći između žena i muškaraca“ U tekstu se nalaze informacije o novom islandskom zakonu po kojem „...tvrtke i vladine agencije s više od 25 zaposlenih morat će posjedovati certifikat vlade o politici jednakih plaća za žene i muškarce, a oni koji ne budu poštovali mjere morat će platiti kaznu.“ Island se navodi kao pozitivni primjer države koji se bori protiv neravnopravnosti, a tome ide u prilog činjenica da je Island devetu godinu zaredom država na prvom mjestu ljestvice jednakosti plaća među spolovima. Prema tome svrha ovog članka je identificirati primjer na koji bi se hrvatsko društvo moralo ugledati pogotovo zato jer kako navodi članak „...udio prosječne plaće žena u prosječnoj plaći muškarca iznosi 88,7%, odnosno muškarac u Hrvatskoj prosječno zaradi 11.400,00kn bruto više od žene.“ Osvrt na usporedbu Islanda sa svijetom i Hrvatskom ipak nije u potpunosti točan. U samom naslovu članka se navodi kako Island prvi na svijetu uvodi zakon „...prema kojem poslodavci moraju za isti rad davati jednaku plaću muškarcima i ženama...“, a u zadnjem dijelu članka piše „Hrvatskoj je jednakost plaća sadržana u Zakonu o ravnopravnosti spolova...“. Po osnovi izloženog može se zaključiti da je novinar iznio kontradiktorne informacije što se može pripisati neadekvatnoj informiranosti o pisanoj temi, a možda i želji da se kroz prezentaciju islandskog primjera kao jedinstvenog u svijetu apostrofira neravnopravan položaj žena u vidu primanja. Mogući uzrok, možda čak i „nesvjesne“ prezentacije Islanda kao takvog, potencijalno leži u nastojanju da se kroz zajedničku žensku bol (a ne svjetsku bol ili *Weltschmerz* kako bi rekao Goethe) potlačenost pretvori u faktor homogenizacije i motivacije za daljnju borbu.

„Kampanja je krenula! Strašne žene u srcu! Idemo zajedno izraditi 1,000 komada igre FierceWomen i distribuirati ju širom svijeta >> Odigrajte kartu ravnopravnosti i osigurajte svoj paket društvene igre FierceWomen!“ Objavljeno 05.03. 2017 (387 *likeova*, 3 komentara, 79 dijeljenja, 469 ukupna angažiranost)

Uz objavljeni post nalazi se i poveznica na stranicu www.indiegogo.com. Riječ je o *crowdfunding* portalu na kojem je moguće donirati financijska sredstva za razvoj odabranog projekta, a donatori zauzvrat dobivaju neku vrstu kompenzacije. U ovom slučaju, za uplaćeni novac određenog iznosa, donator dobiva društvenu igru Fierce Women. Kako bi se projekt plasiran na stranici realizirao potrebno je prikupiti unaprijed određena sredstva. Na stranici je moguće pronaći i informaciju je li je izabrani projekt uspio pribaviti definirani iznos, a na datum 15.06.2018 (kada je autorica istraživanja pristupila stranici) bilo je vidljivo da je projekt prikupio 30,482 dolara odnosno 14% više od iznosa koji je bio potreban da se proizvede 1000 primjeraka društvene igre. Uz opis projekta na stranici se nalazi i kratki promotivni video zapis. Upečatljiv je podatak da se na videu koji traje nešto više od dvije minute izmjenjuje velik broj ljudi od kojih su samo dva muškarca, a njihovi snimci su ukupnog trajanja od tek nekoliko sekundi. Uz naraciju osnivačica udruge u snimku su također prisutni i intervjui sa osobama ženskog spola dok muškarci u prezentiranoj glasovnoj komponenti videa uopće ne sudjeluju. Jedan od ciljeva društvene igre je podizanje kolektivne svijesti o doprinosu žena društvu kroz povijest, no postavlja se pitanje kome je promotivni zapis usmjeren? Relativna mala inkorporiranost muškarca u promotivnom videu mogući je indikator da su marketinška nastojanja udruge usmjerena većinom prema ženama. Iako ova objava nema najveću angažiranost publike ona ipak ima najveći broj dijeljenja u promatranom razdoblju. Analizom dijeljenja utvrđeno je da u ukupnom broju nije sudjelovao niti jedan muškarac što ide u prilog hipotezi da su dosadašnje poduzete marketinške aktivnosti bile usmjerene prvenstveno prema ženama.

LIBELA.ORG

„Nakon dvije godine sudskog procesa, Mima Simić je poručila: 'Na sud! Na sud!'“ Objavljeno 17.01.2018. (251 *likeova*, 0 komentara, 6 dijeljenja, 257 ukupna angažiranost)

Objavljeni post ima i poveznicu na članak „Markić proglašena krivom za klevetu, Simić: 'Osjećam se kao na dodjeli Oscara'“ koji se nalazi na portalu Libela.org.. Kao što je i slučaj s člankom objavljenim na Voxfeminae.net pod nazivom „Mima Simić dobila tužbu protiv Željke Markić“ ni ovdje nema detaljnog obrazloženja po kojim je točkama utvrđena krivnja Željke Markić. Razlika u člancima očituje se u dužini objavljenog teksta. Na portalu

Libela.org tekst je duži te se u njemu nalazi veća količina navoda Mime Simić i Željke Markić. Također, u ovom se članku nalaze i navodi Zrinke Bojanić, odvjetnice koja je zastupala Mimu Simić. Tako Libela.org prenosi: "Važno je da je ovime poručeno da iznesene činjenice u javnom prostoru nose za sobom odgovornost, pa i kaznenu odgovornost, te da svi ljudi koje gospođa Markić u svom javnom djelovanju neistinito proziva počnu djelovati u okviru zakonskih mogućnosti i podnose tužbe radi zaštite svojih prava". Razlika među pristupu autora članaka prepoznaje se i kroz same naslove. U slučaju portala Libela.org piše „Markić proglašena krivom za klevetu...“, a na portalu Voxfeminae.net „Mima Simić dobila tužbu protiv Željke Markić“. Prema tome može se zaključiti da je Libela.org pristupila s naglaskom izgubljene parnice Željke Markić, a Voxfeminae.net s akcentom na sudskoj pobjedi Mime Simić. Iako je u oba članka prisutan antagonizam prema Željki Markić, ukoliko se u obzir uzmu naslovi članaka i poticaj na nove tužbe koje Libela.org priziva kroz citat Zrinke Bojanić, može se zaključiti da je potonji portal skloniji čvršćem obračunu sa Željkom Markić.

„Libela.org uređuje svoju naslovnu sliku“ Objavljeno 19.03.2018. (148 *likeova*, 0 komentara, 10 dijeljenja, 158 ukupna angažiranost)

Uz obavijest o promjeni, ova objava sadrži i novu naslovnu fotografiju koja je postavljena na Facebook stranici Libela.org.. Na crno bijeloj fotografiji se u prvom planu nalazi transparent na kojem piše „WHEN INJUSTICE BECOMES LAW RESISTANCE BECOMES A DUTY“ što se na hrvatskom jeziku može prevesti: „Kada nepravda postane zakon, otpor postaje dužnost“. Na platnu se može vidjeti i jedan od simbola anarhizma, slovo „A“ smješteno u nacrtanoj kružnici. U drugom planu nalazi se ženska osoba. Izbor fotografije može se znakovito interpretirati na više načina. Prisustvo žene uz transparent daje dodatnu dimenziju transparentu pa tako promatrač automatski povezuje poruku uz žensku borbu za ravnopravnost. Ispisana poruka pripisuje se Thomasu Jeffersonu - autoru američke Deklaracije nezavisnosti, a simbol prisutan na transparentu dodatno naglašava samu poruku (jedna od glavnih odrednica anarhizma je otkazivanje poslušnosti prisilnoj vlasti što su građani sjeverno američkih kolonija i učinili te se tako odcijepili od Ujedinjenog Kraljevstva) i potiče publiku na borbu za pravdu. Crno bijeli kolorit je karakteristika onih fotografija nastalih u prošlosti stoga odabir crno bijele fotografije uz znakovitu poruku može značiti da su administratori stranice željeli simbolično poručiti da u današnjem dobu društvo nije mnogo napredovalo po pitanju ženskih prava. Također, arhivska fotografija može biti i svojevrsni

hommage svim ženama koje su se kroz povijest borile za svoja prava. Iako se ne može pouzdano znati na koji je način Facebook publika shvatila ovu objavu (pogotovo zato jer unatoč velikom angažmanu Facebook publika ovdje nije pisala komentara), velika uključenost sugerira da publika unatoč arhivskom podrijetlu fotografije, poruku koja ona nosi smatra još uvijek aktualnom.

„Marielle Franco otvoreno je kritizirala ubojstva te rastuće policijsko nasilje i vojnu prisutnost u siromašnim četvrtima Rija. Također je izabrana za članicu gradskog vijeća s 46 000 glasova uz još samo pet žena, što u zemlji s užasno slabom zastupljenosti žena u politici svjedoči rastućoj popularnosti ove aktivistkinje.“ Objavljeno 15.03. 2018. (133 *likeova*, 0 komentara, 10 dijeljenja, 143 ukupna angažiranost)

Objavljenom postu priložen je i link na članak naslova: „Ubijena Marielle Franco, aktivistkinja za ljudska prava“ koji se nalazi na stranici Libela.org. U napisanom tekstu moguće je naći informacije o Marielle Franco i njezinoj involviranosti u političkoj sceni, njezinom smaknuću te o ubojstvima u Rio de Janeiru. Unatoč svim danim informacijama, ostaje nejasno kakav je politički rezultat polučila prilikom kandidature za gradsko vijeće. „Franco je također za članicu gradskog vijeća s 46 000 glasova uz još samo pet žena, što u zemlji s užasno slabom zastupljenosti žena u politici svjedoči rastućoj popularnosti ove aktivistkinje.“ Iako je naveden broj glasova koje su birači dali Marielle Franco, niti u jednom dijelu teksta nije definiran ukupni broj birača ili broja birača koji su izašli na izbore. Kako brojka od 46 000 ljudi nije stavljena u širi kontekst, nije moguće zaključiti koliki je postotak Franco ostvarila te prema tome dotična brojka ne može služiti kao polazna pretpostavka na temelju koje se može procijeniti njezina popularnost. Iako ova analiza diskursa nema namjeru preispitati njezinu popularnosti, sigurno bi bilo manje konfuzno da autor članka nije spominjao brojke jer se takvim konstatacijama bez pokrića čitateljstvo samo zbunjuje. Tako prezentirane informacije ne mogu se interpretirati na način kao i informacije plasirane na istom portalu u članku „Markić proglašena krivom za klevetu, Simić: 'Osjećam se kao na dodjeli Oskara“ gdje se naglasak na odabranu poruku postigao selektivnom prezentacijom činjenica. No u slučaju ovog članka izostavljanje informacija vjerojatno je posljedica novinarskog propusta, a ne intencije. Ipak, izostavljanje neophodnih informacija za razumijevanje teksta može se objasniti istim razlogom kao što je slučaj s člankom „Strašne žene među dobitnicama potpore programa pokreni nešto svoje“ objavljenim na portalu Voxfeminae.net. U tom primjeru autor članka je vjerojatno pretpostavio da je čitateljstvo već

upoznato s određenim informacijama pa ih zato niti nije prezentirao u članku. Ipak, malo je vjerojatno da ista hipoteza vrijedi i za ovaj članak jer vrsno poznavanje demografije brazilskih gradova nije nešto što je za očekivati od čitateljske publike ovog portala. S druge strane, intenciju subjektivne interpretacije problematike moguće je pronaći u naslovu članka. Iako je u tekstu navedeno da dotičnu brazilsku četvrt duže vrijeme potresa velika stopa ubojstava te da je zajedno s Mariellom Francom ubijeno još dvoje ljudi u naslovu članka zanemarena je opća problematika i ostale žrtve. Tako ona predstavlja svekoliku žrtvu brazilskih favela, a njezin spol i aktivistički angažman pretvaraju ju je u predmet interesa, solidarnosti, suosjećanja te u konačnici angažiranosti publike koja prati ovaj feministički portal.

„Rosa Luxemburg ubijena je na današnji dan 15. siječnja 1919. Za Libelu Ankica Čakardić: Ako postoji neka osoba u revolucionarnoj povijesti koja nas je toliko zadužila svojom dubinom, oštrinom, britkošću, gotovo terapeutskim zastupanjem beskompromisne borbenosti, ali i posebnom vrstom nježnosti u svojoj teoriji, politici, aktivizmu, privatnim odnosima i originalnoj osobnosti, onda je to Rosa Luxemburg.“
Objavljeno 15.01.2018. (116 *likeova*, 0 komentara, 25 dijeljenja, 141 ukupna angažiranost)

Uz ovaj post objavljen je i članak na portalu Libela.org. „Rosa Luxemburg: Bijah, jesam, bit ću“, a on je preglednog karaktera te se u njemu nalaze biografske crtice i pregled političkog djelovanja Rose Luxemburg. Kako ona nije naša suvremenica članak je objavljen povodom obljetnice njezine smrti. S obzirom na to da je ona jedna od najznačajnijih ženskih borkinja za pravdu prošlog stoljeća riječ je o temi koja je zanimljiva ciljanoj publici feminističkog portala. U članku je posebno naglašena njena mučenička smrt koja je posljedica borbe za više dobro. Apostrofiranje zasluga i krvi prolivene za plemenite ciljeve stvara idealni prototip feministkinje koja služi kao vrelo inspiracije ciljanom čitateljstvu. Upečatljiva je činjenica da Libela.org već godinama objavljuje članke povodom obljetnice njezine smrti. Kako je riječ o sadržaju koji redovito ima izrazito veliku angažiranost u usporedbi s ostatkom materijala kojeg portal plasira, može se zaključiti da je Libela.org izvanredno prepoznala potrebu feminističke zajednice za stvaranjem tj. bolje rečeno prepoznavanjem junakinja koji će im služiti kao motivacija za daljnjim radom. Osim o njezinoj borbi, u drugim člancima se obrađuje i njena misao. Da koncept feminizma nije jednodimenzionalan, dokazuje ovaj portal i njegovi čitatelji koji su dokazali kroz obradu teme lika Rose Luxemborg da se ona, a tako i feminizam općenito, ne može promatrati isključivo kroz perspektivu borbe nego i kroz prizmu intelektualnog doprinosa društvu.

“Razloga za ljutnju je i previše. Znamo kako nam je protekla prošla godina. Ljute smo zato što su nam u kapitalističkom sustavu ugrožena radnička prava, a zdravstvene usluge, obrazovanje i socijalni servisi sve nedostupniji. Ljute smo zato što opet moramo braniti davno izborena reproduktivna prava. Ljute smo zato što rodno uvjetovano nasilje prema ženama prolazi nekažnjeno. Ljute smo zato što je Crkva - u navodno sekularnoj državi - sveprisutna u školama, u bolnicama, u institucijama, a pritom kontrolira i medije. Ljute smo zato što se ustaške pozdrave proglašava dopustivima, zato što se pale dječje slikovnice, zato što se nastavljaju žestoki fašistički napadi na sve Druge i drugačije”, poručile su organizatorice.“ Objavljeno 08.03.2018. (134 *likeova*, 3 komentara, 3 dijeljenja, 140 ukupna angažiranost)

Uz ovaj post objavljen je i poveznica na članak koji se nalazi na portalu Libela.org a naziv članka je: "Tisuće na Noćnom maršu za 8. mart: Zahtijevamo ostavku ministricе Murganić". U tekstu objave, naslovu članka, a gotovo i u cijelom tekstu članku (izuzev par rečenica o organizatoru, vremenu i lokaciji prosvjeda) nalaze se isključivo citati proglašа udruge fAKTIV koja je organizirala prosvjedni skup protiv (kako se iz samog naslova objave može iščitati) nehumano kapitalističkog, šovinističkog te fašističkog ozračja u društvu. Jedan od glavnih uzroka organizacije prosvjeda su i saborske sjednice tijekom čijih zasjedanja nije usvojena Konvencija Vijeća Europe o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u obitelji, a sam povod prosvjeda je Dan žena. U proglasu su nabrojane kritike sadašnjeg društva i želja za promjenom, a unutar proglašа je i zahtjev za ostavkom ministricе Nade Murganić. Nada Murganić je u proklamaciji prozvana samo svojim prezimenom pa se postavlja pitanje ima li takva praksa u ovome članku određenu poruku? U pojedinim slučajevima mediji se koriste samo prezimenom kada žele omalovažiti kredibilitet neke osobe, dok se u drugim primjerima koristi isključivo prezime kako bi se medijskom formatu skratio opseg. Kako je Nada Murganić jedina osoba koja se spominje u ovom tekstu pa zato nije moguće napraviti usporedbu sa spomenom drugih osoba, nije poznato zašto je autor/ica teksta pribjegao kraćenju imena. S obzirom na to da su sadržaj članka, njegov naslov i tekst objave lišeni autorskog karaktera, platforma portala zapravo se pretvara u izravni instrument širenja informacija udruge fAKTIV. Time su se u tom trenutku, barem kratkotrajno za potrebe promocije proglašа, portal i udruga stopili u jedinstveni subjekt kojeg je ciljана Facebook publika podržala velikom angažiranosti što dokazuje kako feminističke inicijative u Hrvatskoj čine jedan veliki kolektiv.

Provedenom analizom diskursa nije moguće donositi generalne zaključke te na temelju prezentiranih informacija poopćiti rezultate na sve postove koji se objavljuju na analiziranim portalima. Također, iz analize se može iščitati da nije moguće donijeti jedinstveno, uniformno, a ponajviše distinktivno profiliranje dvaju portala pogotovo zato jer se analizirane objave razlikuju temom, autorom, a samim time i načinom interpretacije informacija. Analizom su ipak utvrđeni pojedini obrasci prezentacija koji su prisutni na nekim od objava.

Vrste objava

U primjeru gotovo svih objava s najvećom angažiranosti uz tekst objave se nalazi i poveznica na neki drugi sadržaj što je i najčešći oblik objave na oba portala kako je pokazala kvantitativna analiza (riječ je o člancima osim u jednom primjeru stranice Voxfeminae.net gdje poveznica vodi na *crowdfunding* stranicu.) U slučaju članaka, Facebook poveznice su uvijek vodile na stranice matičnih portala. Po jedan objavljeni post u kategoriji najveće angažiranosti na obje stranice bila je fotografija. Koliko je jedna tema bila dominantna može se osmotriti u primjeru objava o Željki Markić koje su imale najveću angažiranost na obje stranice iz čega se zaključuje da je to bila najvažnija tema koje se feminizam dotaknuo u promatranom razdoblju. U slučaju stranice Voxfeminae.net čak su dvije objave s najvećom angažiranosti posvećene društvenoj feminističkoj igri, proizvodu udruge K-zona, koja je ujedno osnovala i portal Voxfeminae.net.

Ciljana publika

Sve su objave oba portala bile namijenjene prvenstvo publici iz feminističke sfere društva. Na stranici Voxfeminae.net u slučaju dvije objave administrator/ica Facebook stranice i/ili autor/ica članka su vjerojatno prilikom pisanja sadržaja krenuli s pretpostavkom da će čitatelji već unaprijed poznavati pisanu materiju pa stoga unutar njega nisu uvrstili sve informacije koje su neupućenom čitatelju nužne za razumijevanje objave.

Prezentacija informacija

U oba portala je uočljiv primjer uokviravanja (*framing*) tj. svjesnog stavljanja naglaska na jednu vrstu informacija nauštrb druge kako bi prenijeli željenu poruku. To je najviše vidljivo na primjeru objava o Željki Markić gdje nije detaljno obrađen razlog po osnovi kojeg je osuđena. Ipak u pojedinim slučajevima objava oba portala, neke informacije su krivo prezentirane ili interpretirane što donosi poteškoću prilikom razumijevanja prezentiranog sadržaja. Za primjer se može uzeti objava sa stranice Voxfeminae.net o novom zakonu donesenom na Islandu te post objavljen na stranici Libela.org koji je vezan uz broj glasova koje je sakupila Mariella Franco na izborima za gradsku četvrt. U oba slučaja vjerojatno je riječ o novinarskoj omašci, a ne o proračunatoj intenciji zbunjivanja. Ipak, takvi primjeri mogu dovesti u zabludu autora koji analizira diskurs dotičnih objava.

Junaci i antijunaci

U četiri od pet analiziranih objava sa stranice Libele.org identificirana je barem jedna osoba sa svojim punim imenom koja je prometnuta u junaka ili negativca same objave, a u primjeru stranice Voxfeminae.net to je slučaj samo s jednom objavom. Interesantno je da su u slučaju oba portala junakinje i antijunakinje žene. Kod obje stranice negativac je Željka Markić, a ulogu pozitivca preuzima Mima Simić. U drugim objavama na stranici Libela.org u pozitivce se promiču Rosa Luxemburg i Marielle Franco, a ulogu negativke nosi još ministrica Nada Murganić. U svim slučajevima junaci su istovremeno i žrtve, a takva prezentacija može se objasniti nastojanjem jačanja kohezije među potlačenim ženama kojima se tako daje inspiracija za njihovo djelovanje i borbu protiv neravnopravnosti. Svakako je važna i uloga negativca, pogotovo ako se on odredi osobno jer on tada u svojoj pojavi nosi fizički simbol nepravde protiv koje je onda borbu lakše usmjeriti. Zanimljiv je i način na koji su naslovi članaka čije se poveznice nalaze uz objave pisani, a osobito oni vezanu uz presudu Željke Markić. U slučaju stanice Voxfeminae.net u naslovu je naglasak na pobjedi Mime Simić dok je u primjeru stranice Libela.org naglasak stavljen na poraz Željke Markić. Što je intenzivniji naglasak na porazu antijunaka, a ne na pobjedi pravednika, pobjeda se doima snažnijom.

5. ZAKLJUČAK

Kako bi se cyberfeminizam mogao razumijeti, potrebno je poznavati povijest feminizma i njegove ciljeve. Općenito govoreći, feminizam je pokret za ravnopravnost žena s muškarcima, a sve ostale razvojne grane samog feminizma nalaze se pod tim misaonim okriljem. Unatoč tome, svi njegovi razvojni oblici barem se dijelom razlikuju pa posljedično imaju različite ciljeve i strategije ostvarenja istih. Jedini oblik za kojeg se može reći da istovremeno povezuje sve ostale oblike je *cyberfeminizam* jer je zapravo riječ o feminizmu čija je glavna odlika korištenje virtualnog prostora. Takav je prostor atraktivan jer omogućava globalno širenje ideja i informacija. Posebnost virtualnih platformi proizlazi iz toga što imaju niže troškove korištenja nego konvencionalni medijski oblici, ali zato i što su to mjesta gdje moguće izraziti ideje koje nisu toliko popularne u *mainstream* medijima. Baš zato svaka razvojna inačica feminizma manifestira se i *cyberfeminističkom* obliku. U ovom radu namjera je bila ispitati *cyberfeminizam* u Hrvatskoj čemu se pristupilo kroz analizu feminističkih portala Libela.org i Voxfeminae.net koja je za cilj imala odgovoriti na tri istraživačka pitanja.

Prilikom izvođenja istraživanja provodile su se kvalitativna i kvantitativna metoda, a izvor prikupljenih podataka bile su Facebook stranice portala Voxfeminae.net i Libela.org. Uz pomoć Netvizz alata kvantitativno su analizirani podaci vezani uz objave i angažiranost publike dvaju portala u periodu od 15.12.2017. do 15.04. 2018. godine, na temelju čega su dani odgovori na prva dva istraživačka pitanja.

Na Facebook stranici portala Voxfeminae.net postovi se objavljuju češće (na stranici Voxfeminae.net 3.42, a na stranici Libela.org 2.46 objava dnevno), a u strukturi objava obaju portala prevladavaju poveznice s tim da je struktura objava heterogenija u slučaju portala Voxfeminae.net (veća prisutnost i drugog sadržaja).

Zamjetno manju angažiranost imali su postovi objavljeni na stranici Libela.org, 7802 (u prosjeku 26.01 po objavi), za razliku od stranice Voxfeminae.net 23793 (u prosjeku 57.01 po objavi), a najveću prosječnu angažiranost imale su objave sredinom tjedna (srijedom i četvrtkom).

Karakteristike objava s najvećom angažiranosti utvrđene su pomoću analize diskursa koji se temeljio na karakterizaciji pristupa autora objava i članka prilikom stvaranja sadržaja. Na temelju toga dan je odgovor na treće istraživačko pitanje.

Kreirani sadržaj u 7/10 slučajeva je bila objava koja je uključivala i poveznicu objavljene vijesti na matičnom portalu. Sadržaj s najvećom angažiranosti u oba slučaja je bila vijest o presudi Željke Markić dok su se ostale objave razlikovale. U primjeru stranice Voxfeminae.net čak su dvije objave obrađivala temu društvene igre koju je stvorila udruga koja je ujedno i osnivač portala. Oba portala stvaraju feministički sadržaj, a prema objavama s najvećom angažiranosti utvrđeno je da je portal Voxfeminae.net skloniji publici koja je već uključena u feministička zbivanja. U pojedinim objavama svjesno su stavljeni naglasci samo na pojedine segmente informacija kako bi se efikasnije prenijela željena poruka, no ipak postoje primjeri kada su se informacije nesvjesno koristile što je dovodilo do nejasne prezentacije teme čitateljstvu. U oba portala zamijećena je težnja ka identifikaciji feminističkih junaka i antijunaka, a takva je praksa zaslužna za stvaranje kohezije među istomišljenicima. U slučaju portala Voxfeminae.net utvrđen je jedan slučaj, a u primjeru portala Libele.org četiri osobe iz navedenog antipodskog para.

Iz navedenih istraživanja vidljivo je da je virtualni prostor mjesto gdje se okupljaju različiti pojedinci kojima je omogućeno globalno povezivanje te širenje informacija. Na sličnim principu funkcioniraju i feministički portali koji okupljaju različite osobe uključene u različita strujanja samog pravca. Iz tog razloga teško je donositi generalne sudove te poistovjećivati stajališta autora objava sa stajalištem samih portala. Donošenju općenitih zaključaka priječi i činjenica da je broj od 5 kvalitativno analiziranih objava po portalu također premalen uzorak koji ne dozvoljava poopćavanje, već početne uvide u prirodu diskursa analiziranih portala. Iz tog razloga zahvalnije je prezentirati kvantitativne podatke koji su analizirani za objave jednog razdoblja. Prema tome portal Libela.org u promatranom razdoblju objavljivao je manji broj objava od stranice Voxfeminae.net, a sami objave su privukle manje publike. Je li uzrok manjoj angažiranosti publike na njihove postove manje učestala praksa objavljivanja ili kvaliteta i zanimljivost samog sadržaja nije poznato. To pitanje spada u predmet istraživanja koje bi po svojem obujmu nadmašivalo formu diplomskog rada.

Kako je *cyberfeminizam* prezentacija bilo kojeg evolucijskog oblika samog feminizma, tako je i njegov sadržaj odraz misaonog konstrukta pojedinaca te struje kojoj pripadaju. U sadržaju koji je analiziran u ovom radu primijećeno je da su objave s najvećom angažiranosti na portalima Libela.org i Voxfeminae.hr produkt različitih feminističkih strategija. Istraživanja ove vrste od temeljne su važnosti za feminističku ideju jer kvantitativnom i kvalitativnom analizom svojih objava, feministički portali mogu utvrditi kako svoju medijsku strategiju prilagoditi ka ostvarenju svojih ciljeva.

6. LITERATURA

- Alexa (2018) Top Sites in Croatia, <https://www.alexa.com/topsites/countries/HR> (pribavljeno: 2018-04-20)
- Balsamo, A. (1999) *Feminizam za neizlječivo informirane*. U: Marković, I., ur. *Cyberfeminizam*. Zagreb: Centar za ženske studije, str. 69-99.
- Balsamo, A. (2001) *Oblici tehnološkog otjelovljenja: Čitanje tijela u suvremenoj kulturi* U: Featherstone, M.; Burrows, R., ur. *Kiberprostor, kibertijela, cyberpunk*. Zagreb: Jesenski i Turk, str. 305-366.
- Basrak, B. (2009) Što je to kiborg? Kratka pojmovna/terminološka analiza, *Čemu*, 7(16-17), <https://hrcak.srce.hr/61675> (pribavljeno: 2018-03-18)
- boyd, d. M, Ellison, N. B. (2007) Social network sites: Definition, history, and scholarship. *Journal of Computer-Mediated Communication*, 13(1), <https://doi.org/10.1111/j.1083-6101.2007.00393.x> (pribavljeno: 2018-04-02)
- Bullas, Jeff (2012) 10 Powerful Tips to Increase Fan Engagement on Facebook, <http://www.jeffbullas.com/2012/02/29/10-powerful-tips-to-increase-fan-engagement-on-facebook/> (pribavljeno: 2018-05-22)
- Čerkez, I. (2009) Osnovna obilježja medijske komunikacije u demokratskoj kulturi, *Socijalna ekologija*, 18(1), <https://hrcak.srce.hr/41032> (pribavljeno: 2018-03-18)
- Dang-Xuan, L., Stieglitz, S. (2013) Social media and political communication: a social media analytics framework. *Social Network Analysis and Mining*, 3 (4), http://cloud.politala.ac.id/politala/Jurnal/JurnalTI/Jurnal%2005/10.1007_s13278-012-0079-3.pdf (pribavljeno: 2018-04-02)
- Foucault. M. (1978): *The History of Sexuality*, nastavna skripta
- Mills, S. (1997): *Discourse.*; Teorija i analiza diskursa, nastavna skripta
- Greguric, I.(2012), Kiborgizacija u sportu: stvaranje tijela bez granica u doba transhumanizma, *Metodički ogledi*, 19(1), https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=139448 (pribavljeno: 2018-03-23)
- Haralambos, M., Holborn, M., (2002) *Sociologija: teme i perspektive*. Zagreb: Golden marketing, str. 138
- Haraway, D. (1991) *Theory, Culture and Society*. London: SAGE Publications, 23 (7-8), str.135-158.
- Haraway, D. (1999) Manifest za kiborge: znanost, tehnologija i socijalistički feminizam u 1980-tim. U: Nicholson, L. J., ur. *Feminizam/postmodernizam*. Zagreb: Centar za ženske studije.

Ilišin, V., Gvozdanović, A., Potočnik, D. (2015) *Demokratski potencijali mladih u Hrvatskoj*. Zagreb: Centar za demokraciju i pravo Miko Tripalo; Institut za društvena istraživanja u Zagrebu, str. 232-235

Janković, V. (2009) Cyberfeminizam između teorije i pokreta. *Socijalna ekologija*, 18 (1). https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=64290 (pribavljeno: 2018-3-22)

Kirkpatric, D. (2010) *The Facebook effect: the inside story of the company that is connecting the world*. New York: Simon i Schuster, str. 39

Kobaš, V., Jurišić, L., Broz, T. (2008) *MIA: Mlade i aktivne*, CESI, Zagreb

Korenčić Kampl, K., Jemrić, I. (2007) *Znanost o društvu: priručnik*. Zaprešić: VŠPU Baltazar Adam Krčelić, str. 62

K-zona, *Izveštaj o radu udruge za 2016. godinu*. str. 1-2, <https://www.voxfeminae.net/docs/izvjestaj2016.pdf> (pribavljeno: 2018-03-11)

Lgbti.ba (2013) <http://lgbti.ba/cyberfeminizam-kiborg-kao-rodni-identitet/> (pribavljeno: 2018-04-21)

Libela.org (2016) <https://www.libela.org/razgovor/6957-libela-ce-stajati-na-pravoj-strani-povijesti/> (pribavljeno: 2018-03-11)

Libela.org <https://libela.org/impressum/> (pribavljeno: 2018-03-11)

Marić, I. (2018) *Menadžment neprofitnih organizacija*. 1. izd. Zagreb: Sveučilište u Zagrebu; Ekonomski fakultet

Marković, I. (1999) *Cyberfeminizam: Zašto cyberfeminizam? [ver 1.0]*. Igor Marković, ur. Zagreb: Centar za ženske studije, str. 13-18.

Meler, M. (2003) *Neprofitni marketing* <http://www.efos.unios.hr/neprofitni-marketing/nastavni-materijali/> (pribavljeno: 2018-4-21)

Mihaljević, D. (2016) Feminizam – što je ostvario? *Mostariensia*, 20 (1-2). https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=252127 (pribavljeno: 2018-03-21)

Miller, Miranda (2012) When to Post on Facebook, Twitter, Tumblr for Maximum Effect (Study) <http://searchenginewatch.com/article/2173631/When-to-Post-on-Facebook-Twitter-Tumblr-for-Maximum-Effect-Study> (pribavljeno: 2018-05-22)

Narodne novine br. 121/2014 (15.10.2014.) *Zakon o financijskom poslovanju i računovodstvu neprofitnih organizacija* https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2014_10_121_2300.html (pribavljeno: 2018-06-18)

Narodne novine, br. 94/2013 (22.07.2013.) *Zakon o elektroničkim medijima* https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2013_07_94_2133.htm (pribavljeno: 2018-04-11)

Ovrsenik, M.; Ambrož, M. (1999) *Neprofitni autopoetični sustavi*. Zagreb: Alineja

Peruško, Z. (2018) Croatia, <http://www.digitalnewsreport.org/survey/2018/croatia-2018/> (pribavljeno: 2018-06-18)

Plant, Sadie (2001) Budućnost izviruje: protkivanje žena i kibernetike. U: Featherstone, M.; Burrows, R., ur. *Kiberprostor, kibertijela, cyberpunk*. Zagreb: Jesenski i Turk, str. 71-98.

RosieX (1999) Intervju s dr. Sadie Plant. U: Marković, I., ur. *Cyberfeminizam*. Zagreb: Centar za ženske studije, str. 21-25.

Vlada Republike Hrvatske (2009) Ured za ravnopravnost spolova <https://ravnopravnost.gov.hr/vijesti/libela-portal-o-rodu-spolu-i-demokraciji-1866/1866> (pribavljeno: 2018-04-22)

Vox feminae.net <http://www.voxfeminae.net/info-baza> (pribavljeno: 2018-03-11)

Vrcelj, S., Mušanović, M. (2011) *Kome još (ne)treba feministička pedagogija?! Rijeka: Hrvatsko futurološko društvo*, str. 52

Zaharijević, A. (2012) *Kratka historija sporova: Šta je feminizam?*, U: Zaharijević, A., ur. *Neko je rekao feminizam? Kako je feminizam uticao na žene XXI veka*, Novi Sad: Artprint, str. 482-513.

7. SAŽETAK

Cyberfeminizam je nastao devedesetih godina i termin je koji opisuje primjenu internetskih tehnologija od strane feministkinja. Ubrzo je prerastao u pokret u kojem je cyber-prostor postao mjesto za istraživanje i prikazivanje različitih sustava opresije i diskriminacije, društvene nejednakosti, mizoginije i mnogih poteškoća s kojima se suvremene žene susreću u svakodnevnom životu. Jedan od glavnih ciljeva cyberfeminizma je dekonstrukcija roda i spola, oslobođenje ženske seksualnosti, dekonstrukcija heteronormativnosti i oslobađanje od brojnih oblika ograničavajućih društvenih normi. Cyberfeminizam se često povezuje s queer feminizmom, budući da termin "queer" utjelovljuje različite rodne i seksualne manjine. U ovom radu nastojao se ispitati Cyberfeminizam u Hrvatskoj kroz kontekst dvaju domaćih feminističkih portala. Analizirane su Facebook objave portala Voxfeminae.net i Libela.org, te je istražena angažiranost publike na plasirani sadržaj. Istraživanje je izvedeno u dva dijela, kvantitativno - deskriptivna statistička analiza i kvalitativno - analiza diskursa. Cilj kvantitativnog istraživanja (podaci su prikupljeni putem Netvizz alata) bio je izvesti usporedbu oba portala po kriteriju njihove prisutnost na društvenim mrežama. S druge strane, cilj kvalitativne analize (po osnovi objavljenog sadržaja) bio je istražiti na koji način dva portala prezentiraju feminističke teme.

Ključne riječi: feminizam, cyberfeminizam, društvene mreže, cyberprostor, Libela, Vox feminae

ABSTRACT:

Cyberfeminism emerged in the 90's era and it's a term that describes the application of internet technologies by feminists. It quickly spread to a movement in which cyberspace became a place both for exploring and exposing different systems of oppression and discrimination, social inequity, misogyny and many struggles that modern women face on a daily basis. One of main interests of modern cyberfeminism is the deconstruction of gender and sex, liberation of female sexuality, dissolution of heteronormativity and freedom from restraining forms of social norms. Cyberfeminism is often associated with queerfeminism, since the term "queer" embodies different sexual and gender minorities. In my thesis I've researched cyberfeminism in Croatia through two of the most influential feminist news sites. I've analyzed Vox Feminae and Libela Facebook posts and public engagement through the published content. The research was conducted in two parts - descriptive statistical analysis and qualitative discourse analysis. The main goal of quantitative analysis (data was collected through the Netvizz application) was the comparison of public engagement on social media in the case of both forementioned news sites. The main goal of qualitative analysis was to examine in the ways in which both news sites present feminist content.

Key words: feminisam, cyberfeminism, social network, cyberspace, Libela, Vox feminae